

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

«До захисту допущено»

В.о. завідувача кафедри, к.е.н., доцент

_____ Марина КАЛЮЖНА

« ____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
Освітньої програми «Облік і оподаткування»
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

ОБЛІК ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ

Науковий керівник: к.е.н., доцент

_____ Андрій НАЙДА

Рецензент: к.е.н., доцент

_____ Руслан ВОЛЧЕК

Виконала здобувачка заочної форми навчання

Анна ДОБРИДЕНЬ

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить
результати власних досліджень. Використання
ідей і текстів інших авторів має посилання
на відповідне джерело.*

_____ Анна ДОБРИДЕНЬ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВИТРАТ ТА АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	7
1.1 Сутність витрат як економічної та облікової категорії.....	7
1.2 Особливості обліку витрат в сільському господарстві.....	14
1.3 Науково-методичні основи аналізу ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО У ФГ «СКВІТА»	30
2.1 Умови господарювання та рівень економічного розвитку господарства.....	30
2.2 Організація обліку витрат на біологічні перетворення та виходу готової продукції у господарстві.....	40
2.3 Аналіз ефективності виробництва продукції рослинництва.....	46
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИНИЦТВА	54
3.1 Напрями удосконалення обліку витрат на виробництво та виходу готової продукції.....	54
3.2 Напрями підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва.....	61
3.3 Впровадження технологій штучного інтелекту в обліково-аналітичну систему підприємства.....	66
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Виробництво зернових культур та розвиток зернового ринку є визначальними чинниками економічної стабільності України, а також ключовими складовими продовольчої та національної безпеки держави. Незважаючи на складні умови, пов'язані з повномасштабною війною, Україна зберігає позиції серед провідних світових виробників зерна, що підтверджує стратегічне значення аграрного сектору для економіки країни.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю розуміння природи та економічного змісту витрат господарства. Вивчення взаємозв'язку між співвідношенням витрат підприємств та. результатами їх діяльності. дозволяє оцінити доцільність виробничих процесів, обрати оптимальні стратегії функціонування та обґрунтувати економічну політику господарства.

Сільськогосподарське виробництво має специфічні особливості, пов'язані з біологічними процесами вирощування рослин, що потребують ретельного обліку витрат і контролю за використанням ресурсів. Ефективність виробництва в рослинництві є ключовим показником результативності господарської діяльності, що дозволяє оцінити рівень конкурентоспроможності, фінансову стійкість підприємства та визначити резерви підвищення прибутковості й раціонального використання земельних, матеріальних і трудових ресурсів.

У вітчизняній науковій думці економічний зміст виробничих витрат розкривається у працях провідних українських учених таких як: Божко М.В., Бутинець Ф.Ф, Мошковська О.А., Сорока С.О., Трухан Л.О.. Шаткіська Л.С.Баканова М.І., Єфіменка В.І., Завгороднього В.П, та Огійчука М.Ф.

У наукових дослідженнях відсутня єдина трактовка цього поняття, що пов'язано із складністю виробничих процесів, різноманітністю ресурсів, які використовуються підприємствами, а також багатофункціональністю цієї категорії у системі управління.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу написано відповідно до затвердженого плану науково-дослідних робіт кафедри обліку і оподаткування «Перспективи розвитку обліку,

контролю і оподаткування в умовах трансформації економічних процесів» (номер державної реєстрації 0121U110384).

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних пропозицій з удосконалення обліку та підвищення ефективності продукції рослинництва сільськогосподарському підприємстві.

Для досягнення зазначеної мети були визначені наступні завдання:

- 1) визначити науково-методичні основи обліку, аналізу та контролю витрат у виробництві рослинницької продукції;
- 2) дати економічну характеристику витрат, їх класифікацію та способи оцінки;
- 3) охарактеризувати стан первинного, синтетичного та аналітичного обліку витрат на підприємстві та дослідити порядок формування звітності про фінансові результати;
- 4) провести аналіз рівня ефективності використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів у виробництві продукції рослинництва;
- 5) оцінити ступінь автоматизації обліку, аналізу та контролю витрат на підприємствах;
- 6) розробити пропозиції щодо вдосконалення обліку та підвищення ефективності продукції рослинництва.

Об'єктом дослідження є облік витрат на виробництво та ефективність виробництва продукції рослинництва у ФГ «СКВІТА» Одеського району Одеської області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів обліку, аналізу ефективності продукції рослинництва у ФГ «СКВІТА» Одеського району Одеської області.

Інформаційною базою при виконанні кваліфікаційної роботи стали законодавчі та нормативно-правові акти України щодо регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності, наукові та навчальні публікації, монографії, матеріали науково-практичних конференцій, періодичні видання, а також дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності досліджуваного

аграрного підприємства. Особлива увага приділялася джерелам, що висвітлюють методику обліку, аналізу та контролю витрат у рослинництві, формування собівартості продукції та оцінку ефективності використання ресурсів.

Методи дослідження. У роботі застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Із загальнонаукових методів використовувалися: аналіз і синтез – для вивчення економічної сутності витрат на виробництво рослинницької продукції та узагальнення теоретичних підходів до їх обліку, аналізу та контролю; індукція і дедукція – для формування висновків та теоретичних узагальнень щодо ефективності виробництва; абстрагування та узагальнення – для систематизації наукових підходів до організації обліку та аналізу витрат; метод порівняння – для оцінки показників використання ресурсів та витрат у динаміці та між різними періодами.

Спеціальні методи включали економіко-статистичний аналіз, фінансовий аналіз, методи калькулювання собівартості продукції та нормативного контролю витрат, що дозволили комплексно оцінити ефективність виробництва рослинницької продукції на прикладі конкретного підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва у сільськогосподарському підприємстві.

Практичне значення отриманих результатів полягає у впровадженні пропозицій в організації облікового процесі та запровадження заходів, спрямованих на оптимізацію та підвищення продуктивності виробничих процесів.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Прийнято участь в Міжнародній наукової-практичній конференції «Економіка майбутнього: нові виклики та шляхи розвитку для молодих науковців» в Одеському державному аграрному університеті на тему «Підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва з використанням штучного інтелекту»

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 1 тези, доповідь. Загальний обсяг публікацій – 0,2 ум. друк. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Зміст роботи представлений на 77 сторінках комп'ютерного тексту. Кваліфікаційна робота містить 18 таблиці, 7 рисунків. Список використаних джерел налічує 66 найменувань.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВИТРАТ ТА АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

1.1 Сутність витрат як економічної та облікової категорії

Кожне підприємство, розпочинаючи свою діяльність, має бути впевненим у її економічній доцільності, конкурентоспроможності, здатністю забезпечувати відтворення ресурсів та отримувати достатній фінансовий результат для подальшого розвитку. Одним з ключових елементів оцінки результативності господарювання є аналіз співвідношення між витратами підприємства та результатами його діяльності. Саме зіставлення понесених витрат та отриманого ефекту дозволяє встановити доцільність виробничої діяльності, обрати оптимальну стратегію функціонування та обґрунтувати економічну політику підприємства.

Прибуток є ключовим фінансовим результатом роботи підприємства і основним джерелом його подальшого розвитку. Водночас збільшення прибутку не завжди може бути досягнуто шляхом нарощування обсягів виробництва або підвищенням цін. Значно реальнішим і більш керованим способом підвищення фінансового результату є зниження рівня витрат, що безпосередньо впливає на собівартість продукції.

Витрати є основою формування собівартості продукції, яка визначає рівень цін, конкурентні переваги на ринку, ступінь ефективності використання ресурсів. Таким чином, розуміння природи та економічного змісту витрат є однією з найважливіших передумов прийняття обґрунтованих управлінських рішень, планування виробничих процесів, визначення фінансових результатів та підвищення загальної ефективності господарювання.

Оскільки будь-яка господарська діяльність пов'язана з ризиками, підприємство повинно забезпечити належний контроль виробничого процесу, оперативний облік операцій та своєчасне виявлення факторів, які впливають на формування витрат. Тому для досягнення високої економічної ефективності потрібні поглиблений аналіз витрат і раціональне управління ними.

Витрати являють собою складну й багатогранну економічну категорію, тісно пов'язану з усіма елементами процесу управління та безперервністю виробничого циклу. З розвитком ринкових відносин, інтеграційних та глобалізаційних процесів структура витрат зазнає змін: урізноманітнюються їх види, а теоретичні підходи до трактування сутності категорії «витрати» розширюються. Це підтверджує й аналіз наукових джерел, у яких відсутня єдина позиція щодо визначення цієї економічної категорії.

В економічній літературі категорія «витрати» розглядається як фундаментальна та багатогранна. У наукових дослідженнях відсутня єдина трактовка цього поняття, що пов'язано із складністю виробничих процесів, різноманітністю ресурсів, які використовуються підприємствами, а також багатофункціональністю цієї категорії у системі управління. З одного боку, витрати відображають процес споживання ресурсів, що має натурально-речову форму. З іншого — їх вартісний вимір показує економічну сторону цього процесу, тобто величину ресурсів, які необхідно понести для створення продукції або надання послуг.

У вітчизняній науковій думці економічний зміст виробничих витрат розкривається у працях провідних українських учених.

Так, Божко М.В. розглядає процес виробництва як кібернетичну систему виробничого споживання та створення нового продукту одночасно у натурально-речовій та вартісній формах [6]. Бутинець Ф.Ф. наголошує на необхідності вивчення процесу виробництва у двох аспектах: як створення нового продукту та як споживання ресурсів [7]. Питання сутності витрат також досліджували Мошковська О.А., Сорока С.О., Трухан Л.О. та Шаткіська Л.С. та інші науковці

У численних дисертаційних дослідженнях (Баканова М.І., Єфіменка В.І., Завгороднього В.П, та Огійчука М.Ф тощо) [46] витрати визначаються як економічна категорія, що характеризує процес використання ресурсів для досягнення певного виробничого результату. Питанням сутності та класифікації витрат присвячено праці Бланка І.А., Голова С.Ф., Нападовської Л.В., Нашкерської Л.В., Пушкаря М.С., Плаксієнко В.Я. та Цал-Цалка Ю.С. та інших авторів учених [45,47].

Зарубіжні дослідники також приділяли значну увагу визначенню витрат. Так, Хандріксен Е.С. та Ван Бреда М.Ф. трактують витрати як несприятливий рух ресурсів, що зменшує прибуток, підкреслюючи, що не кожне вибуття ресурсів є витратами, а лише те, яке пов'язане з процесом створення доходу.

На думку Павленка О.В., витрати слід розглядати у двох площинах: як придбання засобів виробництва та як їх споживання у процесі створення продукції. Аткінсон Е.А. пояснює відсутність єдиного підходу до трактування витрат тим, що їх визначення залежить від мети аналізу та від того, яку інформацію необхідно отримати [1].

За узагальненням Родіної А.В., витрати — це всі ресурси та фактори виробництва, виражені у грошовій формі, які використані в процесі діяльності для отримання фінансового результату, підлягають обліку, аналізу й слугують базою для управлінських рішень [54].

Узагальнюючи наукові підходи, можна стверджувати, що витрати є формою плати за можливість здійснювати виробничий процес. Вони виникають у момент використання ресурсів та мають обов'язковий характер, адже жодна господарська діяльність не може відбуватися без залучення матеріальних, трудових, фінансових чи природних ресурсів.

В економічній теорії застосовується розмежування між бухгалтерськими та економічними витратами. Бухгалтерські витрати — це фактичні грошові витрати підприємства на придбання ресурсів за ринковими цінами. Вони мають документальне підтвердження та відображаються у фінансовій звітності. Економічні витрати включають також альтернативні витрати, тобто упущені можливості використання власних ресурсів у іншій діяльності. Для прийняття

управлінських рішень важливим є саме економічний підхід, адже він дозволяє більш повно оцінити реальну ціну виробництва продукції.

Економічний та бухгалтерський підходи не суперечать один одному, а доповнюють: перший забезпечує аналітичну базу для стратегічного управління, другий — формує інформацію для контролю та звітності.

Виробничі витрати мають дуалістичну природу: вони є одночасно результатом споживання ресурсів та передумовою створення нового продукту. У процесі виробництва фактори виробництва (праця, земля, капітал, інформація) трансформуються у готову продукцію, при цьому витрати відображають кількісну сторону цієї трансформації. Саме тому рівень витрат є ключовим індикатором організації та ефективності виробничого процесу.

Особливої уваги потребує розгляд витрат у сільському господарстві, яке має ряд специфічних особливостей. На відміну від промисловості, де виробничий процес залежить переважно від технічних факторів, у сільському господарстві значний вплив мають природно-кліматичні умови. Земля, кліматичні умови, сонячна енергія, вода, рослинний матеріал — усе це елементи, без яких неможливе аграрне виробництво. Земля є основним засобом виробництва та має обмежений характер, а біологічні процеси піддаються лише частковому контролю з боку людини. Це зумовлює високу залежність витрат від сезонності, погодних умов, біологічних особливостей культур та необхідності здійснення витрат на всіх етапах біологічного циклу.

Біологічна трансформація є невід’ємною частиною аграрного виробництва. У процесі росту та розвитку рослин відбувається накопичення біомаси, що є результатом взаємодії природних факторів і праці людини. Це зумовлює специфіку формування витрат у рослинництві, які включають витрати на підготовку ґрунту, посів, догляд за посівами, захист рослин, збирання врожаю тощо.

Значну частку витрат у сільському господарстві складають матеріальні витрати: насіння, добрива, засоби захисту рослин, паливно-мастильні матеріали, запасні частини для ремонту техніки. Важливою специфічною особливістю є також те, що виробничий цикл у рослинництві триває від кількох

місяців до року, тому витрати формуються нерівномірно, а їх результат може бути отриманий лише після збирання врожаю (табл. 1.1). Це ускладнює процес планування та потребує використання прогнозних оцінок.

Таблиця 1.1

Структура виробничого циклу сільськогосподарського виробництва

Джерело: сформовано автором

Елементи	Зміст
Ресурси	- Біологічні: земля, посадковий матеріал, насіння, рослини; - Матеріальні: мінеральні добрива, засоби захисту, паливо, техніка, запасні частини; - Нематеріальні: новітні технології, торгові марки, інноваційні методи - Трудові: праця робітників, управлінський персонал, науково-технічні кадри - Фінансові: грошові кошти, кредити, інвестиції, їх еквіваленти
Витрати	- Використання біологічних ресурсів - Матеріальні витрати (добрива, паливо, техніка) - Витрати на нематеріальні активи (ліцензії, патенти, технології) - Оплата праці - Фінансові витрати (відсотки за кредитами, інвестиційні витрати)
Сільськогосподарська діяльність	- Управління біологічними перетвореннями - Використання природних факторів (сонце, вода, ґрунт) - Організація виробничого процесу - Забезпечення технологічного циклу
Виробництво	- Перетворення ресурсів у продукцію - Застосування технологій та інновацій - Контроль якості та ефективності
Результат	- Сільськогосподарська продукція (зерно, овочі, фрукти) - Біологічні активи (багаторічні насадження, генетичний матеріал)

Окремим аспектом є вплив природних факторів на рівень урожайності, що визначає ефективність понесених витрат. Навіть за однакових витрат на гектар площі результат у вигляді урожайності може істотно відрізнятися залежно від погодних умов року, рівня технологічного забезпечення, родючості ґрунтів, застосування засобів захисту рослин тощо.

Класифікація витрат у сільському господарстві має важливе значення для їх планування, обліку та контролю. Вона дозволяє групувати витрати за їх

економічним змістом, способом віднесення на собівартість, місцем виникнення, функціональним призначенням, біологічною природою, роллю у виробничому процесі та залежністю від обсягу виробництва. Залежно від мети аналізу застосовуються різні класифікаційні ознаки, що забезпечує можливість отримувати релевантну інформацію для прийняття рішень.

Значна частина витрат у рослинництві має характер прямих витрат, які можна безпосередньо віднести на конкретну культуру. Це полегшує процес калькулювання собівартості та підвищує точність визначення результатів по кожному виду продукції. У той же час існують і непрямі витрати (загальновиробничі, адміністративні, витрати на утримання техніки), розподіл яких між культурами потребує застосування методів розподілу.

Собівартість продукції є інтегральним показником ефективності використання ресурсів. Вона формується шляхом сумування всіх виробничих витрат, понесених підприємством у процесі вирощування культури. Від рівня собівартості залежить рівень прибутку, конкурентоспроможність продукції, фінансова стійкість підприємства. Зростання собівартості при незмінних цінах на продукцію призводить до зниження рентабельності, тому контроль витрат є ключовим завданням менеджменту.

Управління витратами у сільському господарстві включає декілька етапів: планування, нормування, облік, аналіз, контроль та оптимізацію. На етапі планування визначається очікуваний обсяг витрат на гектар та по підприємству в цілому. Нормування дозволяє встановити економічно обґрунтовані норми витрати ресурсів. Облік забезпечує накопичення інформації про фактичні витрати. Аналіз дозволяє порівняти фактичні показники з плановими та виявити причини відхилень. Контроль забезпечує дотримання встановлених норм. Оптимізація передбачає пошук резервів зниження витрат шляхом удосконалення технологій, підвищення продуктивності праці, модернізації обладнання, раціонального використання матеріальних ресурсів.

Нормативно-правове регулювання витрат у бухгалтерському обліку здійснюється відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку —

НП(С)БО 16 «Витрати», [50] НП(С)БО 30 «Біологічні активи», [51] НП(С)БО 9 «Запаси», а також відповідних міжнародних стандартів (IAS 2, IAS 41) [36]. Бухгалтерський підхід передбачає документальне підтвердження кожної господарської операції, відображення витрат у момент їх виникнення та забезпечення принципу відповідності доходів і витрат.

Сучасні тенденції розвитку економіки, зокрема зростання вартості ресурсів, інфляційні процеси, коливання ринкових цін на продукцію, підвищують актуальність пошуку шляхів підвищення ефективності управління витратами. Одним із ключових завдань є виявлення резервів зниження собівартості шляхом впровадження ресурсозберігаючих технологій, оптимізації структури посівів, підвищення врожайності, удосконалення матеріально-технічної бази, раціонального використання земельних ресурсів.

Одночасно із зростанням конкуренції на аграрному ринку зростає важливість стратегічного підходу до управління витратами. Це включає прогнозування майбутніх витрат, визначення стратегічних напрямів інвестування, оцінку ефективності нових технологій, застосування системи бюджетування та управлінського обліку. Особливої уваги потребує питання альтернативних витрат, яке дозволяє оцінити економічну доцільність використання ресурсів у певному напрямі.

Важливою складовою є також оцінка ризиків, пов'язаних із природними та ринковими факторами. Зміни погоди, коливання цін на добрива та ПММ, інфляційні процеси можуть істотно впливати на рівень витрат та собівартості продукції. Тому підприємствам необхідно впроваджувати сучасні системи ризик-менеджменту, включаючи агрострахування, хеджування цінових ризиків, диверсифікацію виробництва.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що витрати є центральною економічною категорією, яка визначає ефективність діяльності підприємства, формує собівартість продукції та впливає на фінансовий результат. Для сільського господарства, де значна частина витрат пов'язана з біологічними процесами та природними факторами, їх облік, аналіз та управління мають особливо важливе значення. Глибоке розуміння природи витрат, їх структури

та взаємозв'язків із виробничим процесом є основою для формування дієвої системи управління, яка забезпечить підвищення ефективності та конкурентоспроможності аграрного підприємства в умовах сучасного ринку.

1.2 Особливості обліку витрат в сільському господарстві

Сільськогосподарське виробництво традиційно посідає ключове місце в економічній системі України та виступає одним із визначальних факторів продовольчої безпеки, соціально-економічної стабільності та розвитку зовнішньоекономічної діяльності. У структурі ВВП аграрний сектор формує значну частку валової доданої вартості, а сільськогосподарська продукція становить основу українського експорту. Разом із цим аграрний сектор характеризується високим рівнем складності організації виробництва, що зумовлює необхідність побудови специфічної системи бухгалтерського обліку, зокрема обліку витрат.

Система обліку витрат у сільському господарстві є предметом численних наукових досліджень. У науковій літературі підкреслюється, що специфіка аграрного виробництва – сезонність, циклічність, тривалість біологічного циклу та залежність від природно-кліматичних факторів – визначає необхідність застосування особливих методів обліку.

Бутинець Ф.Ф. розглядав витрати як фундаментальний елемент управлінського обліку, систематизував класифікацію витрат і розробив методичні підходи до їх документального обліку та калькулювання. Його роботи визначили стандарти обліку для різних видів економічної діяльності [7].

Голов С.Ф. досліджував управлінський і фінансовий облік, приділяючи особливу увагу методам калькулювання витрат (нормативний, попроцесний та позамовний) та механізмам внутрішнього контролю. Він обґрунтував роль обліку у забезпеченні ефективності управління підприємством [12].

Карпова Т.П. спеціалізується на бюджетуванні та контролінгу, розробляючи підходи до планування і контролю витрат. Вона аналізує

методику визначення собівартості продукції для різних галузей економіки, включаючи аграрний сектор [24].

Нападовська Л.В. акцентує увагу на класифікації витрат для управлінського аналізу та планування, а також на важливості обліково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень [42].

Огійчук М.Ф. робить внесок у розвиток фінансового та податкового обліку, досліджуючи специфіку обліку витрат та доходів у різних сферах діяльності, а також регламентацію облікових процедур [46].

Плаксієнко В.Я. зосереджується на методології бухгалтерського обліку та аудиту, організації документування та внутрішнього контролю, формуванні фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів [47].

Рябий Я.І. досліджує управління витратами та калькулювання собівартості, розробляючи методики розподілу накладних витрат і підвищення ефективності виробництва [55].

На відміну від промисловості, де виробничий процес є переважно технічно визначеним, сільськогосподарське виробництво в значній мірі залежить від природно-кліматичних факторів, сезонності та тривалості біологічних циклів.

Метою обліку витрат є формування повної, достовірної та своєчасної інформації щодо фактичних витрат на виробництво продукції.

У науковій літературі виділяють такі основні завдання:

1. Документальне підтвердження всіх витрат;
2. Групування витрат за статтями, видами виробництв, центрами відповідальності;
3. Розподіл загальновиробничих витрат;
4. Визначення собівартості продукції та оцінка незавершеного виробництва;
5. Контроль за дотриманням норм витрачання ресурсів;
6. Формування інформації для планування, внутрішнього аналізу та управлінських рішень.

Система обліку та контролю витрат на виробництво та випуск продукції на сучасних підприємствах неможлива без належного нормативно-правового забезпечення. Формування такого забезпечення відбувалося протягом довгих років і перебуває в постійному процесі вдосконалення, що визначається політичними, економічними, інтеграційними, соціальними та іншими чинниками. Виділяють чотири рівні регулювання:

1. Перший рівень – закони України, укази Президента та постанови Кабінету Міністрів України [21, 11];

2. Другий рівень – нормативні документи Міністерства фінансів України, Державної служби статистики, Державної казначейської служби, Державної податкової адміністрації, Національного банку України та інших центральних органів виконавчої влади, які підлягають реєстрації у Міністерстві юстиції [14, 48];

3. Третій рівень – нормативні акти, інструкції, методичні рекомендації, вказівки та листи міністерств і відомств [23,34];

4. Четвертий рівень – робочі документи, що визначають облікову політику підприємства.

Особливе значення в системі обліку та контролю витрат на виробництво набуває Наказ про облікову політику підприємства, оскільки він відображає специфічні для конкретного суб'єкта господарювання елементи обліку витрат. Зокрема, в обліковій політиці визначається перелік статей витрат та порядок їх практичного застосування. Таким чином, належне нормативно-правове забезпечення обліку та контролю витрат на виробництво і випуск продукції є критичною умовою ефективного управління підприємством. Відсутність такого забезпечення підвищує ризик фінансових санкцій, штрафів та пені, що в перспективі може призвести до банкрутства суб'єкта господарювання.

Головним засобом виробництва в аграрній сфері є земля. Її продуктивність визначає кінцевий результат діяльності підприємства, що формує підходи до методики обліку витрат. Земля не піддається фізичному зносу, як інші основні засоби, але її якість може змінюватися під впливом природних і антропогенних факторів. Тому витрати, пов'язані з поліпшенням

родючості, обліковуються як окремі об'єкти: меліорація, внесення органічних добрив, зрошення, мінералізація ґрунтів.

Відсутність амортизації земельних ділянок впливає на структуру собівартості продукції: у рослинництві основну частку займають матеріальні витрати (насіння, добрива, ПММ), витрати на оплату праці, витрати на утримання техніки та загальновиробничі витрати. Особливим елементом виступають витрати на біологічні перетворення, що мають прояв у рослинництві та тваринництві.

Сільськогосподарське виробництво має чітко визначений сезонний характер. Витрати здійснюються упродовж цілого року, але дохід формується переважно після завершення збиральної кампанії. Це зумовлює нерівномірність формування собівартості та потребу у використанні рахунків витрат майбутніх періодів.

- У бухгалтерському обліку сезонність проявляється через:
- накопичення витрат за об'єктами обліку (культури, поля, технологічні групи);
- формування собівартості після отримання врожаю;
- значну частку незавершеного виробництва, особливо в багаторічних насадженнях і озимих культурах.

Такі особливості вимагають застосування спеціальних методів оцінки та розподілу витрат між періодами.

На відміну від інших галузей, у сільському господарстві виробничий цикл пов'язаний із біологічними процесами росту рослин. Такі процеси не можуть бути повністю контрольованими людиною, що ускладнює прогнозування величини витрат. Зокрема:

- витрати на озимі культури здійснюються у поточному році, а урожай отримується наступного;
- витрати на багаторічні насадження накопичуються 3–5 років до початку плодоношення;
- значна частина витрат відображається у складі незавершеного виробництва.

Це передбачає впровадження сучасних методів обліку витрат, зокрема нормативного, попроцесного та позамовного підходів, а також забезпечення детальної аналітики шляхом ведення окремих аналітичних рахунків за кожною культурою.

Залежність витрат від природних умов робить їх частково некерованими. На результати впливають: нестача або надлишок вологи, температурні коливання, шкідники та хвороби, стихійні явища. Високий рівень ризику підвищує вимоги до обліку: точність документування, оперативність формування управлінської інформації, аналіз відхилень від нормативних витрат, облік втрат від стихійних лих.

Собівартість продукції формують загальноекономічні та специфічні аграрні витрати. До першої групи належать: оплата праці з відрахуваннями, матеріальні витрати, амортизація техніки, енергетичні ресурси, ремонт основних засобів та інші операційні витрати. Специфічні витрати включають: насіння, садивний матеріал, добрива, засоби захисту рослин, полив і зрошення, утримання багаторічних насаджень, біологічні перетворення та догляд за посівами.

Особливістю є те, що витрати часто здійснюються авансом, а продукція отримується лише через кілька місяців.

У сільському господарстві найчастіше застосовують:

- попроцесний метод — для культур, що мають однорідний характер виробництва;
- нормативний метод — дозволяє контролювати відхилення фактичних витрат від нормативних;
- позамовний метод — при вирощуванні специфічних або рідкісних культур.

Методика калькулювання ускладнюється тим, що один вид витрат дає кілька видів продукції (зерно, солома, відходи). Це потребує застосування коефіцієнтів розподілу або методів порівняльної цінності.

Для підвищення ефективності широко використовуються елементи управлінського обліку: бюджетування витрат на поля та культури, облік за

центрами відповідальності, аналіз відхилень, контролінг, калькулювання за технологічними картами, використання GPS-моніторингу для контролю ПММ. Це дозволяє оптимізувати використання ресурсів, знизити собівартість і підвищити рентабельність.

Застосування таких інструментів дозволяє оптимізувати використання ресурсів, знизити собівартість і підвищити рентабельність виробництва.

Правильна система обліку витрат забезпечує: формування реальної собівартості; визначення прибутковості окремих культур; контроль за раціональним використанням ресурсів; обґрунтування управлінських і інвестиційних рішень; підвищення конкурентоспроможності підприємства.

З огляду на волатильність ринкових цін, невизначеність природних умов та зміни регуляторного середовища, роль обліку витрат у забезпеченні стабільності аграрного підприємства постійно зростає.

Отже, облік витрат в сільськогосподарському виробництві має забезпечити оперативне, достовірне і повне надходження інформації щодо кількості і вартості виробленої продукції, трудових, матеріальних та інших витрат на виробництво продукції по галузі, підприємству в цілому та по його окремих структурних підрозділах. Метою обліку витрат на виробництво і вихід продукції є документальне, своєчасне, повне і достовірне відображення фактичних витрат на виробництво продукції для здійснення контролю за використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва чинять вплив ряд факторів, зокрема і своєчасне формування обліково- інформаційного забезпечення, на основі якого здійснюється аналіз і контроль рівня витрат, а також приймаються своєчасні обґрунтовані управлінські рішення.

Таким чином, облік має забезпечити інформацією не лише щодо загальної суми витрат на виробництво і вихід продукції, а також систематизацію її в розрізі діяльності для можливості визначення ефективності виробництва продукції. Ефективна система контрольних заходів щодо рівня витрат в аграрному виробництві має сприяти скороченню витрат щодо використання матеріальних цінностей, припиненню нецільового використання необоротних

активів, оптимізації процесів посіву і збирання урожаю, підвищенню конкурентоспроможності аграрного підприємства за рахунок зниження собівартості виробленої продукції.

1.3 Науково-методичні основи аналізу ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

Виробництво зернових культур, ефективне функціонування та поступовий розвиток зернового ринку є фундаментом стабільності економіки нашої країни, запорукою її продовольчої та національної безпеки. Навіть попри повномасштабну війну Україна залишається в десятці світових виробників зерна. Політика поступового нарощування обсягів виробництва зерна залишалась пріоритетною для сільськогосподарських підприємств України.

Після закінчення війни буде більше можливостей в пошуку та впровадженні механізмів технологічного оновлення та підвищення ефективності виробництва зернових культур. На аграріїв України чекає стабільне існування та подальший розвиток.

Проблеми комплексної діагностики та підвищення рівня економічної ефективності виробництва зернових культур є об'єктами дослідження багатьох вітчизняних науковців.

Визначенням застосування методу DEA для оцінки технічної, масштабної ефективності роботи сільськогосподарських підприємств з виробництва зерна займалась Долгіх Я.В [15].

Колодійчук В.А. та Яців І.Б. займалися обґрунтуванням ефективних напрямків подальшої інтеграції зернового господарства України у світові логістичні системи та визначали резерви підвищення ефективності логістичної діяльності [27].

Присвятили своє дослідження удосконаленню методичних підходів оцінки ефективності регулювання ринку зерна на основі використання показника «Підтримка ринкової ціни» (ПРЦ) Діброва А.Д. та інші. Доведено,

доцільність використання цього інструментарію сприятиме обґрунтуванню управлінських рішень, враховує результативність їх впливу на добробут товаровиробників, споживачів та держави [16].

Ільчук М.М., Коновал І.А. та Водніцький М.В. присвятили своє дослідження комплексній оцінці сучасного стану зернового ринку в Україні та обґрунтуванню практичних заходів його стабілізації і підвищення конкурентоспроможності в повоєнний період [22].

Семенда Д.К. та інші присвятили своє дослідження визначенню можливостей збільшення виробництва та експорту зерна, зростанню валютних надходжень держави за рахунок глибинної переробки зерна в Україні [57].

Кравчук Н.М. та Менчинський О.О. займалися розробкою методико-практичних рекомендацій щодо напрямів підвищення економічної ефективності виробництва зернових культур в сільськогосподарських підприємствах України [29].

Мірошник Р.О. та Баглай І.Є. досліджували вплив негативних факторів на зниження ефективності виробництва зернових культур в Україні в умовах війни [37].

Савенко І.І. та Седікова І.І. займалися дослідженням актуальних проблем функціонування ринку зерна в Україні в умовах війни та розробкою пріоритетних заходів щодо його стабілізації [56].

Вакуленко В.Л. присвячено дослідження нагальним проблемам підвищення економічної ефективності інтенсифікації виробництва зернової продукції повоєнного часу [10]. Автор наголошує, що першочерговими завданнями у зерновому господарстві України наразі є збільшення місткості бункерів для зерна за стандартом ЄС; забезпечення українських аграріїв посівним матеріалом, добривами, паливом, генераторами та с/г технікою; формування безпечних умов праці (розмінування посівних площ) тощо.

Методологічне забезпечення -це систематизоване і комплексне вивчення прийомів дослідження, в кінцевому результаті якого спостерігається певне удосконалення - інновація.

Ефективність виробництва в підприємницьких структурах аграрної сфери має на меті декілька визначальних аспектів - раціональне скорочення витрат на виготовлення продукції, кількість виробленої продукції, відповідність останньої споживчим потребам за певними параметрами, критеріями і якістю.

Критерій економічної ефективності відображається наступною формулою [3]:

$$e = \frac{E \rightarrow \max}{B \rightarrow \min} \quad (1.1)$$

де e - критерій економічної ефективності;

E - економічний результат (ефект);

B - витрати на досягнення економічного результату.

Розробки Поповича І.В., Івануха Р.А. та Пантелейчука М.М. дозволяють за критерій економічної ефективності брати динамічне використання усіх виробничих ресурсів підприємства, котре як правило, розраховують по наступній формулі [3]:

$$E_k = J \frac{Db}{t} \times J \frac{Db}{Sb} \times J \frac{Db}{Fo + Fob} \quad (1.2)$$

де E_k - критерій економічної ефективності підприємства, виражений коефіцієнтом;

Db - валовий дохід сільського господарства;

J - індекс зміни показників продуктивності живої праці (t), використання земельних угідь

(Sb) і виробничих фондів сільськогосподарського призначення ($Fo + Fob$).

Критерій приросту ефективності економічного зростання обчислюється за формулою [3]:

$$E = \frac{\Delta Db}{\Delta c + \Delta v + \Delta m} \quad (1.3)$$

де ΔDb - приріст валового доходу, тис. грн.;

Δc - приріст матеріальних витрат, тис. грн.;

Δv - приріст на оплату праці, тис. грн.;

Δm - приріст прибутку, тис. грн.;

Загальноекономічна ефективність агропромислового виробництва може бути визначена наступним чином [3]:

$$E_e = \frac{B}{Z_v} \quad (1.4)$$

де E_e - економічна ефективність;

B - кінцева продукція виробничої стадії;

Z_v - витрати виробництва.

Через аналіз діяльності господарства можна встановити стан та напрямок в якому воно рухається. Аналіз - це метод пізнання явищ, предметів та процесів шляхом їх розкладання на складові частини.

Предметом аналізу в господарстві є його виробничі відносини, які відбуваються в процесі функціонування підприємств і відображені в планових та звітних документах, статистичному й оперативному обліку. Об'єктами економічного аналізу є постачальна, виробнича, збутова та фінансова сторони господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Сукупність об'єктів економічного аналізу визначають його предмет. Основною метою економічного аналізу - є всебічне підсилення дії продуктивних сил ефективності підприємства, покращення показників його діяльності.

Проведення аналізу підприємницької діяльності можна за періодами: річний; оперативний. Річний проводиться за результатами роботи підприємства за рік або ряд років. Дозволяє оцінити досягнутий рівень спеціалізації, інтенсифікації виробництва. Оперативний проводять за результатами роботи за окремі періоди року. Дозволяє вивчити діяльність з різних сторін (місяць, квартал, півріччя, бригада, ланка тощо).

За обсягом інформації розрізняють: комплексний і частковий аналіз. При комплексному аналізують (розглядають) усі сторони діяльності сільськогосподарського підприємства в загалом. При частковому аналізі вивчають діяльність окремих галузей, підрозділів та напрямків діяльності.

Метод економічного аналізу - система прийомів і способів дослідження динамічного розвитку виробничих відносин у нерозривній єдності з продуктивними силами, розкриття факторів, тенденцій та закономірності розвитку, обґрунтування і прийняття оптимальних управлінських рішень для виявлення і мобілізації внутрішньогосподарських резервів.

В основі методу економічного аналізу - є система способів і прийомів аналізу господарської діяльності як єдиного цілого та формалізованого описання результатів аналізу у вигляді системи показників.

Найбільш поширеними методами аналізу сільськогосподарських підприємств є:

- *порівняння* - найбільш розповсюджений спосіб економічного аналізу. Основна вимога - співставність показників у часі та просторі. Порівняння фактичних даних з плановими дає змогу визначити рівень виконання планів, а порівняння фактичних даних з даними минулих років визначає динаміку розвитку підприємства. Виробничі показники можна порівнювати з іншими господарствами даного виробничого типу;

- *обчислення різниць* - застосовують коли потрібно виявити вплив невеликої кількості факторів на відхилення фактичних результативних показників від базових;

- *визначення питомої ваги* — застосовують при вивченні структури виробництва, посівних площ, виробничих запасів, земельних угідь тощо;

- *процентних співвідношень* - використовують для розрахунку рентабельності виробництва, його товарності за галузями чи окремими видами продукції;

- *ланцюгових підстановок* - зводиться до встановлення впливу окремих факторів на узагальнюючий показник (послідовна заміна базової величини одних і тих же факторів фактичною, з подальшим відніманням від результату кожної наступної підставки попереднього результату). Кількість підставок рівняється кількості факторів, що впливають на результативний показник, плюс одиниця. Різниця результатів показує величину впливу окремого фактора на узагальнюючий показник;

- *аналітичних згрупвань* - застосовують для систематизації або класифікації первинних даних про явища, процеси, причини і фактори, що їх обумовили та виявлення закономірностей їх впливу на результати господарської діяльності;

- *індексний метод* - дає можливість виявити вплив різних факторів на показники господарської діяльності за допомогою використання відповідних формул, наприклад індексів:

$$Iq = \frac{q_1}{q_0} \quad (1.5)$$

де Iq - індекс фізичного обсягу реалізованої продукції;

q_1 і q_0 — обсяг реалізованої продукції у звітному і базисному році;

- *кореляційний метод* - дає можливість виявити не лише наявність зв'язку між досліджуваними явищами, а його тісноту;

- *розкладання показників* на складові частини дає можливість встановити розмір окремих елементів. Його широко застосовують при аналізі синтетичних показників (наприклад собівартість - статті витрат);

- *балансовий* - застосовують, коли відомі деякі однорідні показники і є можливість через них визначити значення інших показників чи факторів, перевірити їх взаємозв'язок. Дає можливість встановити наявність і потребу у певних виробничих ресурсах, видах продукції та інших засобах, виявити відхилення у показниках.

Завдання економічного аналізу - це підвищення ефективності господарської діяльності, раціоналізація використання виробничого потенціалу, економія ресурсів, удосконалення системи управління підприємством.

При аналізі вирішують такі завдання:

- визначення реальності та частоти зміни виробничих завдань, обґрунтованості норм споживання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів;

- оцінка забезпеченості підприємства матеріальними, трудовими та фінансовими ресурсами;

- виявлення факторів і вимірювання їх впливу на відхилення фактичних результатів від планових;

- виявлення резервів підвищення ефективності виробництва;

- відпрацювання заходів щодо використання виявлених резервів на всіх стадіях виробничого процесу та здійснення контролю за цим процесом;

- дослідження оптимальності управлінських рішень.

Основним напрямком діяльності сільськогосподарських підприємств всіх форм власності є збільшення виробництва продукції при зменшенні витрат.

Виробничі показники використовуються при визначенні впливу окремих елементів (ресурсів) виробництва (насіння, добрив, паливно мастильних матеріалів, запасних частин, технічних засобів, енергоресурсів) на результати господарської діяльності (посівні площі).

Економічні показники оцінюють ефективність виробництва в сільськогосподарському підприємстві. Для цього використовують їх систему:

- продуктивність сільського господарства(урожайність сільськогосподарських культур);
- вартість валової продукції (в натуральному і вартісному виразі на 100 га сільськогосподарських угідь, на одного середньорічного працівника ;
- валовий дохід на 100 га сільськогосподарських угідь на 1 середньорічного працівника. Валовий дохід визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції і надання послуг та матеріально-грошовими затратами на її виробництво;
- прибуток - це частина доходу, створеного у сфері виробництва, що отримав свою специфічну форму на стадії реалізації продукції, робіт і послуг та сумою усіх витрат на виробництво та реалізацію.
- рентабельність - це відношення прибутку до величини затрат, що сприяли його створенню. Вона характеризує рівень віддачі витрат на використання ресурсів і засобів виробництва (вимірюється в процентах);
- норма рентабельності (загальна рентабельність) розраховується як процентне відношення балансового прибутку до середньорічної вартості виробничих основних фондів та нормованих оборотних засобів.

Прибуток джерело відтворення, утримання та розвитку підприємства. Виділяють два види прибутку: балансовий та розрахунковий (чистий). Балансовий прибуток - загальна сума прибутку підприємства від усіх видів діяльності за певний період, відображається в балансі. Розрахунковий прибуток - це частина балансового прибутку, що залишилась після

відрахування на спеціальні першочергові цілі (плата за землю, фіксовані рентні платежі, процент з прибутку за банківський кредит та інші). Чистий прибуток - це частина балансового прибутку, що залишається у господарстві після покриття всіх платежів і витрат, які здійснюються з прибутку. Прибуток різниця між виручкою за продану товарну продукцію і витратами на її виготовлення. Професор Андрійчук В.Г., писав «прибуток слід розглядати як додаткову вартість, яка створюється в процесі виробництва»

Відомий вчений-економіст Дусановський С.Л., вважає що показник рівня рентабельності відображав - за рівних цін - лише ефективність поточних виробничих витрат у підприємства. В умовах конкуренції між підприємствами-товаровиробниками ставиться питання про ефективність функціонування у процесі виробництва всіх виробничих фондів (капіталу), про швидкість обороту капіталу.

На думку Савченка О.Ф., основними показниками, що визначають економічну ефективність в аграрному секторі, є урожайність, продуктивність праці, собівартість продукції і рівень рентабельності виробництва. Основний критерій економічної ефективності - продуктивність праці, яка характеризується відношенням валової продукції до затрат живої і уречевленої праці на її виробництво [62]:

$$E = \frac{\Delta(c + v + m)}{\Delta c + \Delta v + \Delta m\alpha} \quad (1.6)$$

де E - ефективність сільськогосподарського виробництва на мікрорівні;

$\Delta(c + v + m)$ - валова продукція, валовий прибуток на агропідприємстві;

$\Delta c + \Delta v$ - затрати живої і уречевленої праці на агропідприємстві;

$\Delta m\alpha$ - нагромадження доданого продукту на приріст виробничих фондів агропідприємства.

Для одержання узагальненої оцінки результатів діяльності сільськогосподарського підприємства слід валову (ВП) та кінцеву продукцію (КП), а також виробничі затрати брати попередньо вилучивши з них повторний рахунок аграрної продукції власного виробництва, що надійшла на промислову переробку[62]:

$$КП = КПс + ВПп - ВПвп \quad (1.7)$$

$$З = Зс + Зп - Звп \quad (1.8)$$

де ВПс, ВПп, ВПвп - вартість валової продукції, по сільському господарстві, промисловості та сільськогосподарської сировини власного виробництва, що використовується промисловістю даного аграрного формування;

КПс - кінцева продукція сільського господарства, яка вираховується як різниця між вартістю валової продукції промислового господарства та тією її частиною, яка використовується для виробничого внутрігосподарського споживання;

Зс, Зп та Звп - виробничі затрати відповідно по сільському господарстві, промисловості та сільськогосподарській сировині, використаній у промисловості.

Формула ефективності підприємницької діяльності у загальному вигляді[51]:

$$Еп = \frac{Пр}{Пв} \quad (1.9)$$

де Еп - ефективність підприємництва;

Пр - результат підприємницької діяльності;

Пв - витрати від ведення підприємницької діяльності.

Показники ефективності виробництва представляють сукупність змінних величин, кожна з яких відображає різні сторони підприємницької діяльності.

Теоретичні основи та методологічні втілення раціонально обґрунтованої організації виробничого процесу агроформувань вимагають забезпечення послідовності системного підходу до широкого використання факторів ефективності як дієвого інструменту сучасного управління ефективністю виробництва. Єрмаков О.Ю. писав “Загальна властивість організаційних форм аграрного виробництва полягає в тому, що залежно від обставин вони можуть виникати, розвиватися або ж трансформуватися, тобто переходити з однієї організаційної форми в іншу”[19].

Завданням кожного підприємства залишається підвищення ефективності галузі, збільшення обсягу виробництва конкурентоспроможної продукції і вихід на нові ринки збуту. Основними шляхами підвищення ефективності виробництва рослинницької продукції у сільськогосподарських підприємствах є зростання урожайності за рахунок інтенсифікації галузі, що призводить до

зниження собівартості продукції, підвищення цін реалізації та рентабельності її виробництва.

Поставлені в рамки сезонності виробництва і залежності від природно-кліматичних умов сільськогосподарських підприємств змушені постійно удосконалювати технологію виробничої діяльності, знаходити оптимальні організаційні системи відповідної виробничої структури, постійно шукати шляхи зниження рівня собівартості. Робити аналіз діяльності господарства для керівника це дуже важливо. Отримана своєчасна, повна, правдива інформація може врятувати господарство від багатьох бід та принести багато користі та грошей.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО У ФЕРМЕРСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ «СКВІТА»

2.1 Умови господарювання та рівень економічного розвитку господарства

Фермерське господарство «СКВІТА» знаходиться в селі Кордон Одеського району Одеської області на березі Тилігульського лиману. ФГ «СКВІТА» діє на основі установчого документа – статуту.

Господарство є юридичною особою, має самостійний баланс, розрахунковий та інші рахунки в установчих банках, печатку зі своїм найменуванням, бланки штампи та інші необхідні для своєї діяльності реквізити. В ньому діє приватна форма власності. Засновники господарства - подружжя, вони ж і являються кінцевими бенефіціарами.

Засновники та керівник господарство є відповідальними, працюючими, сумлінними та свідомими громадянами своєї країни. Фермерське господарство відповідно до закону України:

- використовує земельні ділянки за їх цільовим призначенням;
- дотримується вимог законодавства про охорону довкілля;
- сплачує податки та збори;
- не порушує прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів;
- не допускає зниження родючості ґрунтів та зберігає інші корисні властивості землі;
- надає відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування дані про стан і використання земель та інших природних ресурсів;

- дотримується правил добросусідства та встановлених обмежень у використанні земель і земельних сервітутів.

Фермерське господарство як форма підприємницької діяльності ґрунтується на принципах, наданих в Господарському кодексі (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Принципи фермерства

Принципи фермерства	Вільний вибір підприємцем видів підприємницької діяльності
	Самостійне формування підприємцем програми діяльності, вільний вибір постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону
	Вільний найм підприємцем працівників
	Комерційний розрахунок та власний комерційний ризик
	Вільне розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом
	Самостійне здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд

Джерело: Сформовано автором на основі положень Господарського кодексу України

Господарство створене з метою задоволення потреб населення у різного роду, послугах, товарах народного споживання, продукції сільськогосподарського призначення, розвитку зовнішньоекономічних зав'язків України для насичення товарами і послугами підвищеного попиту споживчого ринку, розвитку інфраструктури, здійснення господарської діяльності та отримання прибутку.

Землі господарства розташовані в Одеській області на межі з Миколаївською областю. Клімат області помірно континентальний, посушливий і теплий та характеризується наступними показниками:

- середньорічна температура повітря становить +10...+11 °С (що призводить до збільшення періоду вегетації культури);
- середня температура: січня — близько -2,-3 °С (зима м'яка, зменшений ризик вимерзання культури), липня — +25,+35 °С (літо спекотне, підвищений ризик посухи);

- безморозний період триває - 210–230 днів(що є сприятливим для вирощування більшості польових культур, включаючи пізньостиглі сорти) ;
- середньорічна кількість опадів коливається від 350 до 450 мм, причому більшість з них випадає в літній період, часто у вигляді короткочасних злив. Отже, опади розподіляються нерівномірно.

Для цього регіону характерна висока частота посушливих періодів і проявів суховіїв, що зумовлює дефіцит вологи в ґрунті та атмосфері, негативно впливає на сільськогосподарське виробництво й екосистеми.

У даній місцевості переважає рівнинний рельєф, що характеризується відносно невеликими перепадами висот. Проте, місцями є пониження, які утворюють балки та яри. Такі елементи рельєфу впливають на місцеву екосистему, мікроклімат, а також на господарську діяльність(у балках і ярах часто накопичується волога, що сприяє росту специфічної рослинності) Їх складно використовувати для сільського господарства. Яри можуть розширюватися, якщо не здійснювати заходи щодо їхнього укріплення, що призводить до втрати родючих ґрунтів.

Що до ґрунтів, то тут переважають - чорноземи південні малогумусні. У них знижена родючість, потребує постійного внесення органічних і мінеральних добрив та зрошення через брак вологи. Але господарство не займається зрошенням, тому, що в регіоні вода непридатна для поливу (призводить до засолення ґрунту, що негативно вплине на структуру, водопроникність і врожайність). Прісних водойм поблизу немає, можливість традиційного зрошення відсутня. Це впливає на те, що під час придбання насіння підприємство враховує регіон його селекції та здатність культури успішно рости в умовах степової зони з недостатньою кількістю вологи.

Природно-кліматичні умови Одеської області загалом сприятливі для розвитку рослинництва, особливо вирощування зернових (озимі пшениця та ячмінь,) і технічних культур (соняшник, ріпак). Проте часті посухи, дефіцит опадів і вітрова ерозія ґрунтів потребують впровадження водозберігаючих технологій, використання засобів зрошення та раціонального удобрення.

Безумовно, кожне підприємство орієнтується на постійний розвиток, прагнучи вдосконалювати свої виробничі процеси, впроваджувати інноваційні технології та підвищувати якість продукції. Внаслідок розвитку зростає потенціал підприємства, що виявляється у змінах, внутрішній інтеграції та адаптації до зовнішнього середовища і ринку. Розвиток та підвищення ефективності виробництва досягається працею людей та їх соціально-економічною активністю.

До майна господарства входять: будівлі, споруди, сільгосптехніка, вантажні автомобілі, обладнання та інвентар. А також є штат найманих працівників. Для розвитку господарства та його ефективної роботи, велике значення має забезпеченість виробничими ресурсами (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Забезпеченість виробничими ресурсами ФГ «СКВІТА»

Показники	2022 р.	2023р.	2024 р.	2024 р. у % до 2022р.
Сільськогосподарських угідь – всього, га	1393,0	1391,0	1365,0	98,0
у тому числі: рілля	1393,0	1391,0	1365,0	98,0
Середньорічна чисельність працівників, осіб	10	10	9	90,0
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	23898	23920	25254	105,7
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	21211	21232	22567	106,4
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн.	7985	5817	6566	82,2
Коефіцієнт господарської придатності основних засобів	0,4	0,3	0,3	75,0
Приходиться на 1 середньорічного працівника зайнятого в рослинництві га ріллі	139,9	139,1	151,7	108,4
Капіталозабезпеченість ,тис.грн.	1,31	1,22	1,19	90,8
Капіталоозброєність, тис. грн.	798,48	581,68	729,5	91,4
Наявність на кінець року, шт.				
Тракторів	7	7	7	100,0
Комбайнів зернозбиральних	4	4	4	100,0
Комбайнів кормозбиральних	-	-	-	-
Автомобілі вантажні	4	4	4	100,0

Джерело: розраховано автором на основі фінансових звітів підприємства

З даних таблиці 2.2 бачимо, що в 2024 р. спостерігається незначне скорочення загальної площі сільськогосподарських угідь на 2%. Знизилася середньорічна чисельність працівників на 10%. Знизилася залишкова вартість

активів на 17,8% (в наслідок амортизації). Знизився коефіцієнт господарської придатності основних засобів - 25% (свідчить про поступове зношення техніки).

Хоча і спостерігається скорочення земельних ресурсів і персоналу, в загалом господарство демонструє стабільність у забезпеченні технікою та активами. Зростання вартості активів та основних засобів — є позитивним, але зниження їх залишкової вартості та коефіцієнта придатності вказує на необхідність оновлення технічного парку.

Фермерське господарство «СКВІТА» належить до моногалузових аграрних підприємств. Воно спеціалізується виключно на рослинництві. Така спеціалізація передбачає концентрацію виробничих ресурсів, технологій та управлінських рішень на вирощуванні сільськогосподарських культур. Основними напрямками рослинництва є вирощування зернових (озимі пшениця та ячмінь), зернобобових (горох) та технічної культури (соняшника).

Для того, щоб з'ясувати який вид продукції приносить більше доходу господарству пропонуємо розглянути виручку від реалізації в досліджуваному період за 2022-2024 роки (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Вартість та структура чистого доходу від реалізації продукції

Види продукції	2022 р.		2023 р.		2024 р.		В середньому за 3 роки	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Зернові та зернобобові – всього	12942,2	85,3	6 511, 7	54,6	20162,9	57,7	13872,3	64,4
Пшениця озима	6288,2	41,4	3207,5	26,9	12155,2	34,8	7883,6	36,6
Ячмінь озимий	6407,0	42,2	1801,5	15,1	5464,7	15,6	4557,7	21,5
Насіння соняшнику	2235,8	14,7	5410,8	45,4	14780,2	42,3	7475,6	34,6
Всього по підприємству	15178,0	100	11922,5	100	34943,1	100	20681,0	100

Джерело: розраховано автором на основі фінансових звітів підприємства

З даних в таблиці 2.3 бачимо, що в господарстві відбувається на протязі досліджуваного періоду зростання виручки від реалізації продукції. Найбільшу питому вагу від реалізації сільськогосподарської продукції в чистому доході

займає виробництво зернових та зернобобових. Що в середньому за 2022-2024 роки склало 64,4% . Друге місце по реалізації займає технічна культура- насіння соняшнику 34,6 %.

Спеціалізація сільського господарства, в загальному плані, являє собою зосередження виробництва окремих видів продукції чи надання послуг у відповідних територіальних одиницях, окремих підприємствах і їх виробничих підрозділах. Показником спеціалізації є структура товарної продукції.

Узагальнюючим показником, який характеризує рівень спеціалізації є коефіцієнт спеціалізації. Він розраховується по формулі : $Kc = \frac{100}{\sum pi(2i - 1)}$

де: Кс –коефіцієнт спеціалізації;

рі –питома вага і-го виду продукції, %

і – порядковий номер і –го виду продукції в ранжируваному ряду, побудованому за спадаючою ознакою.

Таблиця 2.4

Параметри визначення коефіцієнту зосередження товарного виробництва ФГ«СКВІТА» Одеського району Одеської області

Види продукції показники	Продукція рослинництва	
	Зернова та зернобобова група	Технічна група
Питома вага галузі в структурі товарної продукції (Пві)%	64,4	34,6
Порядковий номер по ранжиру(N)	1	2

Джерело: розраховано автором

По даним таблиці 2.4 коефіцієнт спеціалізації дорівнює:

$$K_{сп} = 100/64,4+103,8=0,59 \%$$

Даний коефіцієнт представляє високу зосередженість товарного виробництва у продукції рослинництва, з перевагою зернової групи.

Групування витрат за економічними елементами дозволяє розробити кошторис витрат на виробництво. В ньому визначається загальна потреба

підприємства в матеріальних ресурсах, сума амортизації основних фондів, витрати на оплату праці та інші грошові витрати підприємства.

Аналіз структури витрат за елементами дозволить здійснювати пошук резервів або зменшення витрат операційної діяльності (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Структура витрат на біологічні перетворення

Види витрат	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення (+,-)	
	Тис.грн	%	Тис.грн	%	Тис.грн	%	Тис.грн	%
Прямі матеріальні витрати - усього	10227,0	55,1	8749,5	51,3	8866,9	51,5	-1360,1	-13,3
У тому числі :								
насіння	1166,2	6,3	2434,6	14,3	2699,0	15,7	1532,8	131,4
мінеральні добрива	5636,9	30,4	2946,9	17,3	2383,8	13,8	-3252,1	-57,7
пальне і мастильні матеріали	2828,1	15,2	2500,4	14,5	1675,7	9,7	-1152,4	-40,7
електроенергія	33,4	0,2	28,4	0,2	46,7	0,3	13,3	39,8
запасні частини	562,3	3,0	839,2	5,0	523,9	3,0	-38,4	-6,8
Прямі витрати на оплату праці	793,7	4,3	1026,5	6,0	1042,3	6,0	248,6	31,3
Інші прямі витрати усього	7527,4	40,6	7293,3	42,7	7315,6	42,5	-211,8	-2,8
У точку числі:								
відрахування на соціальні заходи	185,9	1,0	246,5	1,4	228,8	1,3	42,9	23,1
орендна плата за земельні паї	4459,0	24,0	4744,7	27,8	4694,5	27,3	235,5	5,3
амортизація	2450,5	13,2	2302,1	13,5	1925,9	11,2	-524,6	-21,4
Разом	18548,1	100	17069,3	100	17224,8	100	-1323,3	-7,1

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних

Як свідчать дані таблиці, загальна сума витрат на біологічні перетворення галузі рослинництва зменшилася на 1323,3 тис. грн. (або 7,1%). Зменшення витрат в галузі рослинництва відбулось незначне. Найбільшу питому вагу в складі витрат на біологічні перетворення рослинництва мають матеріальні витрати (51,5 % в 2024 р.). Найбільше зростання відбувається у структурі витрат — насіння, майже у 2 рази. А ось падіння у питомій вазі відбулося за рахунок мінеральних добрив та пального також майже у 2 рази.

Таблиця 2.6

Основні техніко-економічні показники, тис. грн.

№	Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024р. до 2022р.	
					+/-	%
	I. Активи					
1.1	Активи – всього	44532,8	45455,0	51959,1	+7426,3	116,7
1.2	Необоротні активи	11925,65	9588,7	8879,05	-3046,6	74,5
1.2.2	Незавершені капітальні інвестиції	2687,9	2687,9	2687,9	0,0	100,0
1.2.3	Основні засоби	9237,75	6900,8	6191,15	-3046,6	67,0
1.3	Оборотні активи	32607,1	35866,3	43080,0	+10472,95	132,1
1.3.1	Запаси	7337,6	11690,2	12347,4	+5009,85	168,3
1.3.2	Дебіторська заборгованість	1050,25	1005,3	1213,4	+163,15	115,5
1.3.3	Грошові кошти та їх еквіваленти	23613,2	22534,1	28843,5	+5230,35	122,1
1.3.4	Інші оборотні активи	606,1	636,8	675,65	+69,55	111,4
	2. Зобов'язання					
2.1	Зобов'язання – усього	1,4	16,7	15,3	+13,9	1092,9
2.3	Поточні зобов'язання	1,4	16,7	15,3	+13,9	1092,9
2.3.3	Кредиторська заборгов. за розрах.	1,4	16,7	15,3	+13,9	1092,9
	3. Власний капітал					
3.1	Власний капітал – усього	44532,8	46303,2	51959,1	+7426,3	116,6
3.2	Зареєстрований (пайовий) капітал	44531,4	45438,3	51943,8	+7412,4	116,6
3.3	Додатковий капітал	2161,0	2161,0	2161,0	0	100
3.5	Нерозподілений прибуток	42370,4	43277,3	49782,8	+7412,4	117,5
	4. Доходи і витрати					
4.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	15178,0	11922,5	34943,1	+19765,1	230,2
4.2	Собівартість реаліз. продукції	16033,4	11144,0	24725,1	+8691,7	154,2
4.6	Чистий прибуток (збиток)	195,0	1669,0	11342,4	11147,4	5816,6

Джерело: розраховано автором на основі фінансових звітів підприємства

Аналізуючи дані таблиці 2.6 робимо висновок, що загальні активи зросли на 16,7%, необоротні активи зменшилися на 25,5%(свідчить про зниження інвестицій у довгострокові ресурси), оборотні активи зросли на 32,1 % (за рахунок запасів 68,3% та грошових коштів 22,1%), зобов'язання також зросли на 13,9 тис.грн. (але вони залишаються незначними у структурі балансу), власний капітал збільшився на 16,5% , нерозподілений прибуток також зріс на 17,5%, чистий дохід від реалізації продукції зріс у 2,3 рази або 130,2%, собівартість реалізованої продукції також зросла, але меншими темпами 54,2%, і чистий прибуток збільшився у 58 разів.

Підприємство демонструє значне зростання доходів і прибутку, що свідчить про ефективну діяльність. Основний приріст активів забезпечено за рахунок оборотних активів, зокрема запасів і грошових коштів. Зобов'язання залишаються незначними, що знижує фінансові ризики. Зростання власного капіталу та нерозподіленого прибутку свідчить про стабільність і фінансову стійкість.

За ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» ФГ «СКВІТА» відноситься до мікро підприємства. Знаходиться на спрощеній системі ведення бухгалтерського обліку. Відносно чинного законодавства та довідки 21175/6/15-32-04-08-06 від 08.05.2025 виданої ГУ ДПС в Одеській області відповідно до пп.298.8.1 п.298.8 ст.298 Податкового кодексу України від 02.12.2010 №2755-VI (зі змінами та доповненнями) ФГ«СКВІТА» у 2025 році підтвердило статус платника єдиного податку четвертої групи.

Далі проводимо розрахунок динаміки основних економічних та фінансових показників діяльності у ФГ «СКВІТА» за 2022– 2024 рр. Він ключовий інструмент для глибокого аналізу діяльності підприємства, підвищення ефективності управління та забезпечення сталого розвитку (табл.2.7)

В Таблиця 2.7 з наведених даних бачимо спад та застій 2022 році із-за військових дій в країні, але до 2024 року господарство потроху виходить з цього стану.

Динаміка основних економічних та фінансові показників діяльності

Показники	Роки			2024 р у % до 2022 р.
	2022	2023	2024	
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	15178,0	11922,5	34943,1	230,2
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	16033,4	11144,0	24725,1	154,2
Валовий прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	-855,4	778,5	10218,0	1194,0
Чистий результат по підприємству, тис. грн.: – прибуток (збиток)	195,0	1669,0	11342,4	5817,0
Одержано чистого доходу на одного середньорічного працівника, тис. грн.	19,5	166,9	1135,3	5822,0
Коефіцієнти ліквідності:				
Загальної ліквідності (коефіцієнт покриття)	15930,9	1235,2	48361,6	> 1*
Абсолютної ліквідності	9125,8	637,7	38171,3	> 0* (збільш.)
Коефіцієнти платоспроможності:				
Коефіцієнт фінансової стійкості (автономії)	0,99	0,99	1,0	> 0,5*
Коефіцієнт фінансування (структури капіталу)	15930,0	1512,2	57615,0	< 1* (зменшення)
Рівень рентабельності (збитковості) по господарству, %	1,21	14,9	45,9	**

Джерело: розраховано автором на основі фінансових звітів підприємства

В загалом з розрахунку виходить: по загальній ліквідності - підприємство платоспроможне, фінансово стійке. Рентабельність по господарству показує значне зростання ефективності діяльності (рис. 2.1, 2.2).

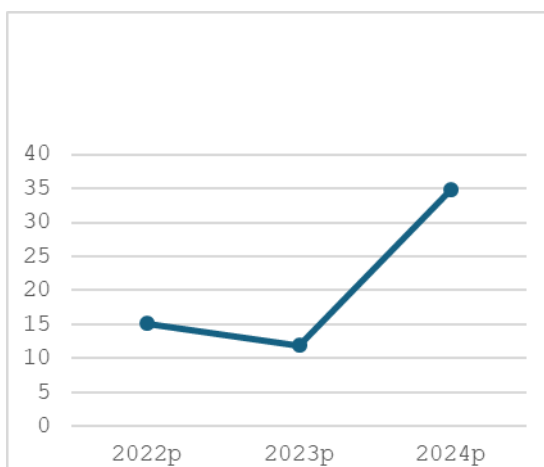

Рис.2.1 Чистий дохід господарства від реалізації продукції

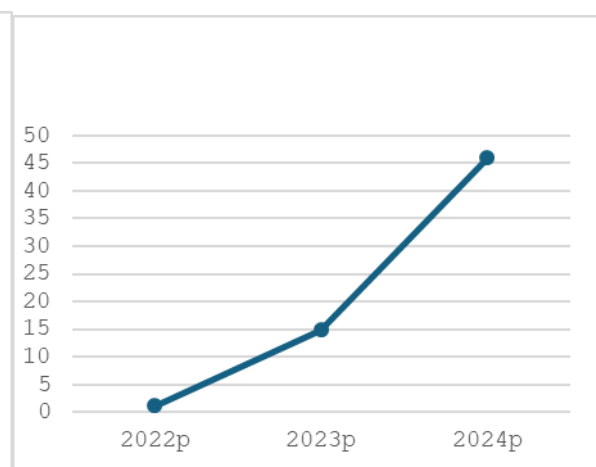

Рис.2.2 Рівень рентабельності по господарству, %

Джерело : побудовано автором

Економічний стан господарства можна охарактеризувати як стабільно розвиваючийся, хоча значну роль у його результатах відіграють погодні умови та коливання ринкових цін на сільськогосподарську продукцію.

У цілому рівень економічного розвитку ФГ «СКВІТА» можна оцінити як середній із тенденцією до підвищення. Господарство є фінансово стійким, прибутковим і має значний потенціал подальшого розвитку за умови модернізації технічної бази, розширення площ та раціонального використання земельних ресурсів.

Господарство ФГ «СКВІТА» намагається балансувати в наші непрості теперішні часи на ринку. Через війну воно відкладає багато планів по розвитку, заміненню або модернізації техніки, ремонту обладнання та інше. Притримується стратегії – заощадження, вибирати тільки вкрай важливе.

2.2 Організація обліку витрат на біологічні перетворення та виходу готової продукції у господарстві

Сільськогосподарське виробництво має специфічні особливості, пов'язані з біологічними процесами вирощування рослин. Ці процеси потребують ретельного обліку витрат, адже саме він забезпечує контроль за використанням ресурсів, визначення собівартості продукції та формування фінансових результатів. Бухгалтерський облік являється основою життєдіяльності кожного господарства. Саме тому, згідно із Законом України на фермерське господарство «СКВІТА» поширюється вимога обов'язкового ведення бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності. Організація обліку витрат у господарстві здійснюється на трьох рівнях: первинному, синтетичному та аналітичному. Хоч кожен із них має своє призначення та особливості, але всі вони взаємопов'язані й утворюють єдину систему.

Бухгалтерський облік на підприємстві ФГ «СКВІТА» ведеться згідно інструкцій та нормативів відповідно до ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та методичних рекомендацій з організації та

ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах № 189 за спрощеною формою бухгалтерського обліку. ФГ «СКВІТА» має в наявності документ Про облікову політику підприємства Наказ №1 від 03.01.2020 року. Вивчивши зміст документу можу сказати, що він є непоганий. Розроблений на основі Закону України від 16.07.99р. «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність України». В ньому розкрита основна діяльність господарства.

Бухгалтерський облік по господарству повністю ведеться в ручному форматі. Формування документів в ручну в бухгалтерії допускається. Однак на практиці цей спосіб не просто незручний і дорогий, але і тягне за собою погіршення відносин з контрагентами та фіскалами. Адже куди простіше отримати документи в електронній формі та провести їх в своєму обліку, ніж вводити з паперової накладної або рахунку-фактури.

Перевагою ручного ведення бухгалтерії є відсутність витрат на покупку спеціального програмного забезпечення, а також оплату послуг з технічної підтримки, якщо вона передбачена ліцензійною угодою.

Недоліки- велике навантаження на бухгалтерів, викликана відсутністю автоматизації, призводить до появи великої кількості помилок і втраченого часу на їх виявлення та виправлення.

Об'єктами обліку витрат в галузі рослинництва в ФГ «СКВІТА» є озимі пшениця та ячмінь, горох ,соняшник та сільськогосподарські роботи.

Діяльність будь-якого господарства супроводжується великою кількістю здійснених операцій. Фіксація всіх господарських операцій документально – це головна задача первинного обліку. Первинні документи є юридичною основою для підтвердження витрат і виходу продукції. Господарська операція не підтверджена документально, не може бути зафіксованою в бухгалтерському обліку, тому що являється незаконною.

В ФГ «СКВІТА» первинні документи, згідно вимог законодавства, складаються під час здійснення господарської операції. Первинні документи мають бути правильно заповненні. Від цього залежить достовірність даних бухгалтерського обліку. Ще в них є обов'язкові реквізити для заповнення, такі

як: назва документа, дата та місце складання назва підприємства, зміст, обсяг та одиниці виміру господарських операцій, посади відповідальних осіб, підпис особи, яка брала участь у заповненні документа. В обліковій політиці сільського господарства має бути висвітлено перелік документів та особливості їх оформлення.

В документах з обліку витрат праці у ФГ «СКВІТА» фіксуються трудові витрати. Нарахування заробітної плати працівникам господарства на механізованих роботах, відбувається в Табелі обліку робочого часу (форма № П-5) відповідно документа Обліковий лист тракториста-машиніста, форма №67-б затверджена наказом Міністерства сільського господарства СРСР від 13.12.1977. Форма є застарілою, але вона досі актуальна та дозволена до використання. В ньому фіксується: робочий час, назва поля, найменування культури, склад агрегату, вид роботи для виконання. За допомогою даного документа: контролюється виконання норм виробітку, обліковується витрати пального, формується заробітна плата, премія, доплата. Ще він використовується для обліку: підготовки до посіву, посіву, догляду за посівами, збирання врожаю, інших механізованих робіт у рослинництві. Послуги для виробництва вантажного автотранспорту, списуються на підставі Дорожнього листа вантажного автомобіля. Його видають водієві на один день або на зміну.

Також в ФГ «СКВІТА» є документи з обліку предметів праці. Вони для підтвердження витрачання у виробництві різних матеріальних цінностей: насіння, добрив, пального, засобів захисту рослин тощо. Для цього під час здійснення господарських операцій складаються такі документи: акт на витрату насіння і садивного матеріалу (форма № ВЗСГ-4 використовується для оформлення витрат насіння в сільськогосподарських підприємствах); акт про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив та засобів хімічного захисту рослин (форма N ВЗСГ-3 використовується для документального списання в сільськогосподарських підприємствах витрат добрив отрутохімікатів і гербіцидів), Лімітно-забірна картка на отримання матеріальних цінностей, на отримання запасних частин тощо(використовується для списання матеріальних цінностей, запасних частин, пального). В них

зазначається: склад, рахунок списання та об'єкт обліку витрат, причина списання, найменування запасів, їх кількість та сума.

По обліку виходу продукції у ФГ «СКВІТА» призначені документи для оприбуткування продукції. Вони формуються під час здійснення даних операцій. Для первинного обліку зернової продукції, отриманої від урожаю, застосовують наступні документи: реєстр відправки зерна та іншої продукції з поля (форма № 77), реєстр приймання зерна вагарем (форма №78а), відомість руху зерна та іншої продукції з поля (форма № 80), акт на сортування та сушіння продукції рослинництва (форма № 82).

Сільське господарство характеризується сезонною діяльністю. Сезонність передбачає нерівномірне використання техніки, робочої сили протягом календарного року. Витрати - здійснюються нерівномірно. Вихід продукції рослинництва відбувається раз на рік.

Синтетичний облік витрат та вихід продукції рослинництва ФГ «СКВІТА» веде на рахунку 23 «Виробництво», без додаткових субрахунків. За дебетом даного рахунку накопичуються витрати поточного року під врожай поточного року (ведеться наростаючим підсумком), а за кредитом цього рахунку відбувається оприбуткування готової продукції (за плановою собівартістю), собівартість виконаних робіт та послуг. В кінці звітного року, коли вже відома фактична собівартість – планову собівартість корегують до фактичної собівартості.

В ФГ «СКВІТА» витрати в рослинництві обліковують за такими статтями:

- на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- насіння і посадковий матеріал;
- добрива;
- засоби захисту рослин;
- запасні частини;
- паливно мастильні речовини;
- роботи та послуги;

- витрати на утримання основних засобів;
- інші витрати;

Закривається рахунок 23 «Виробництво» на кінець року, неповністю. На ньому залишається сума незавершеного виробництва, або по іншому - витрати понесені під врожай майбутнього року.

Задача синтетичного обліку в господарстві - це узагальнення даних первинних документів у грошовому вимірнику. За допомогою оборотно-сальдових відомостей, журналу-ордеру, головної книги, рахунку 23 «Виробництво» в господарстві визначається загальна сума витрат на біологічні перетворення та вартість отриманої продукції.

Для відображення операцій в системі бухгалтерських рахунків використовують принцип подвійного запису та кореспонденцію. Витрати на біологічні перетворення в системі рахунків відображено в табл. 2.8

Таблиця 2.8

Кореспонденція рахунків з обліку витрат на біологічні перетворення та виходу продукції в ФГ «СКВІТА» за 2024 рік

п/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Дт	Кт	
1	Використано в процесі біологічних перетворень виробничі запаси: грн			
	Запасні частини	23	207	562901
	Мінеральні добрива	23	208	2383800
	Пальне і мастильні матеріали	23	203	1675750
	Насіння	23	27	2699100
2	Нараховано заробітну плату працівникам	23	66	1042300
3	Нараховано єдиний соціальний внесок на фонд оплати праці виробничих працівників (22%)	23	651	288810
4	Вартість послуг, виконаних сторонніми організаціями для потреб біологічних перетворень	23	63	46720
5	Нараховано амортизацію на виробничі основні засоби	23	13	1925900
6	Нараховано орендну плату за земельні паї	23	67	4694500
7	Нарахування обов'язкового платежу по землі	23	642	2491751
8	Нараховано вартість фактичної виробничої собівартості завершеної виробництвом готової продукції	27	23	17811532

9	Визнано дохід від первісного визнання	23	70	586832
---	---------------------------------------	----	----	--------

Джерело: розраховано автором

Первісне визнання сільськогосподарської продукції відображається у тому звітному періоді, у якому вона відокремлена від біологічного активу

Найбільш повне та всебічне відображення результатів діяльності фермерських господарств узагальнюється шляхом статистичних спостережень. Статистична інформація, яка має внутрішньовідомчий характер не підлягає наданню за запитами.

Завданням аналітичного обліку в господарстві деталізувати синтетичні дані за видами продукції, полями, культурами. Він забезпечує контроль за ефективністю використання ресурсів. Дозволяє відстежувати та аналізувати фінансові дані на більш детальному рівні, ніж це робить синтетичний облік. У відмінність від синтетичного обліку, аналітичний облік ведеться не лише у вартісних, а й у натуральних показниках, а також містить довідкові дані.

ФГ «СКВІТА» аналітичний облік веде окремо по рахункам на бланках №121 «Звіт про рух матеріальних цінностей».

Достовірність показників аналітичного обліку періодично перевіряють за допомогою інвентаризації.

Отже, бухгалтерський облік являється основою життєдіяльності кожного господарства. Саме тому, сільськогосподарські виробничі процеси потребують ретельного обліку витрат, адже він забезпечує контроль за використанням ресурсів, визначення собівартості продукції та формування фінансових результатів.

2.3 Аналіз ефективності виробництва продукції рослинництва

Рослинництво є провідною галуззю сільського господарства, що забезпечує населення продовольством і створює сировинну базу для переробної промисловості. Ефективність виробництва продукції в рослинництві – це

ключовий показник результативності функціонування господарства. По ньому можна визначити рівень конкурентоспроможності та фінансову стійкість господарства. Аналіз ефективності дає змогу оцінити раціональність використання земельних, матеріальних та трудових ресурсів, визначити резерви зростання виробництва і підвищення прибутковості.

У господарстві ФГ «СКВІТА», напрямами виробництва є вирощування зернових культур (озимі пшениця, ячмінь) зернобобових культур (горох) та технічних культур (соняшник). Така структура виробництва є типовою для господарств південного степового регіону України, зокрема Одеської області, та відповідає агрокліматичним умовам, ресурсному забезпеченню та ринковому попиту на продукцію. Поєднання зернових, зернобобових та технічних культур забезпечує збалансоване та економічно ефективне виробництво.

Структура посівних площ формується з урахуванням природно-кліматичних умов, родючості ґрунтів, враховується сівозміна та кон'юнктури ринку.

Одним із напрямків аналізу є вивчення змін у структурі та розмірах посівних площ. Оптимальне співвідношення зернових, технічних культур, кормових площ є передумовою раціонального ведення сівозмін та забезпечення стійкості виробництва.

В таблиці 2.9 наведені дані по посівних площ сільськогосподарських культур в ФГ «СКВІТА» та Одеській області.

В 2024 році порівняно з 2022 роком площа збирання зернових та зернобобових культур збільшилася на 69,4 тис.га або 5,8%. Це відбулося за рахунок зростання посівних площ озимої пшениці на 8,1%, ярої пшениці на 25,4 %, сорго на 19,0 %, овса на 28,6 %. І рекордним підвищенням є горох, зростання посівних площ майже у три рази, на 38,8 тис.га. Це зумовлено великим попитом на нього, адже горох рослина дуже корисна. Він засвоює азот з повітря і збагачує цим ґрунт.

Таблиця 2.9

Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур

Показник	2022р.	2023р.	2024р.	Відхилення 2024р. до 2022р.	
				+/-	%
Одеська область					
Площа збирання зернових та зернобобових, тис. га	1188,4	1186,5	1257,8	+69,4	105,8
У тому числі:					
Пшениця озима	658,6	697,8	712,0	+53,4	108,1
Пшениця яра	6,7	4,5	8,4	+1,7	125,4
Соняшник	425,7	370,7	421,3	-4,4	99,0
Ріпак	142,9	224,4	109,2	-33,7	76,4
Соя	7,8	5,3	9,1	+1,3	116,7
Жито	0,5	0,3	0,3	-0,2	60,0
Гречка	1,1	0,5	*к	-	-
Ячмінь озимий	282,1	259,0	244,4	+37,7	86,6
Ячмінь ярий	46,2	37,1	43,9	-2,3	95,0
Кукурудза на зерно	154,1	135,3	150,8	-3,3	97,9
Горох	21,4	21,7	60,2	+38,8	281,3
Овес	1,4	1,5	1,8	+0,4	128,6
Сорго	5,8	3,3	6,9	+1,1	119,0
Фермерське господарство «СКВІТА»					
Площа збирання зернових та зернобобових, тис. га	0,98	0,95	0,89	-0,09	90,8
У тому числі:					
Пшениця озима	0,44	0,50	0,44	0,0	100,0
Ячмінь озимий	0,49	0,30	0,22	-0,27	44,9
Горох	0,05	0,15	0,23	+0,18	460,0
Соняшник	0,35	0,361	0,475	+0,125	135,7

Джерело: Дані з офіційного сайту Державної служба статистики України (<https://www.ukrstat.gov.ua>)

Примітка: *к-дані не оприлюднюються з метою виконання вимог З.У. «Про офіційну статистику» щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Нажаль є і зменшення посівних площ. Це площі збирання ріпаку на 23,6 %, жита на 40,0 %, озимого ячменю 13,4 %, ярого ячменю на 5,0 % та кукурудзи на 2,0 %.

По фермерському господарству «СКВІТА» в 2024 році порівняно з 2022 роком площа збирання зернових та зернобобових культур навпаки, зменшилася на 0,09тис.га або 9,2%. Площа озимою пшениці залишилася незмінною 100%.

Площа озимого ячменю зменшилася на 0,27 тис.га або 44,9 %. (так же як і по всій області). Площа збирання гороху значно зросла на 0,18 тис.га або 460% (теж як і по всій області). Площа соняшника також зросла на 0,125 тис.га або 135,7%(хоча в області зменшилася).

Великого значення для сучасного аграрного бізнесу України набуває інтенсифікація сільськогосподарського виробництва та перехід аграріїв до науково містких і науково обґрунтованих технологій вирощування сільськогосподарських культур. Головним індикатором інтенсифікації виробництва продукції рослинництва є рівень урожайності. Він залежить від якості ґрунтів, своєчасності виконання агротехнічних робіт, використання насіння високих репродукцій, забезпеченості добривами та засобами захисту рослин.

Дослідження показників урожайності сільськогосподарських культур наведені таблиці 2.10

Таблиця 2.10

Урожайність сільськогосподарських культур, ц/га

Показник	2022р.	2023р.	2024р.	Відхилення 2024р.до2022р. (+,-)	Показник по Україні за 2024 рік
1	2	3	4	5	6
Одеська область					
Озимий ячмінь	26,1	35,4	43,6	+17,5	43,8
Озима пшениця	26,3	34,1	40,7	+14,4	46,0
Ярий ячмінь	22,5	27,7	33,6	+11,1	34,1
Яра пшениця	21,3	26,5	44,9	+23,6	44,8
Кукурудза	28,8	41,5	34,1	+5,3	66,0
Соняшник	13,5	18,4	17,0	+3,5	21,8
Горох	14,8	23,7	26,3	+11,5	22,0
Ріпак	18,5	20,4	23,7	+5,2	28,6
фермерське господарство «СКВІТА»					
Озима пшениця	24,8	33,0	25,5	+0,7	
Озимий ячмінь	21,3	32,5	24,7	+3,4	
Горох	16,0	20,4	13,2	-2,8	
Соняшник	11,4	12,7	12,1	+0,7	

Джерело: Дані з офіційного сайту Державної служба статистики України (<https://www.ukrstat.gov.ua>)

Аналізуючи дані по Одеській області таблиці 2.10 бачимо, що у 2024 році

урожайність зернових та зернобобових культур значно зросла по всіх досліджених культурах. Озимий ячмінь $+17,5$ ц/га, урожайність у 2024 році практично відповідає середньому рівню по Україні. Озима пшениця також показує позитивну динаміку: зростання $+14,4$ ц/га, незважаючи на це, показник дещо нижчий за загальноукраїнський. Ярий ячмінь демонструє збільшення урожайності $+11,1$ ц/га, показник 2024 року майже дорівнює середньому по Україні. Яра пшениця показує найвище зростання серед зернових $+23,6$ ц/га, урожайність у 2024 р. відповідає загальноукраїнському показнику. Урожайність кукурудзи зросла не так істотно $+5,3$ ц/га, показник суттєво нижчий за середній по Україні, що свідчить про менш сприятливі умови вирощування цієї культури в області. Горох стабільно зростає урожайність $+11,5$ ц/га. Значення 2024 року перевищує середній рівень по Україні, що свідчить про сприятливі умови для вирощування цієї культури в регіоні. Ріпак урожайність $+5,2$ ц/га, у 2024 році показник нижчий за загальноукраїнський. Соняшник урожайність $+3,5$ ц/га, незважаючи на позитивну динаміку, урожайність залишається нижчою за середньоукраїнську.

Аналізуючи показники урожайності ФГ «СКВІТА»_можемо зробити висновок, що у 2024 році урожайність зернових культур також трохи зросла, але показники врожайності набагато нижчі щодо Одеської області, що по Україні в цілому. Озима пшениця урожайність $+0,7$ ц/га, озимий ячмінь $+3,4$ ц/га, соняшник також демонструє приріст $+0,7$ ц/га. А ось урожайність гороху впала на $-2,4$ ц/га.

На графіку нижче візуалізовано інформацію з таблиці 2.10. в ц/га.

В цілому, зростання урожайності в ФГ «СКВІТА» свідчить про ефективність застосованих технологій.

Валовий збір продукції залежить як від площі посівів, так і від урожайності, тому тут застосовується комплексний аналіз. Зростання валового виробництва є важливою умовою підвищення доходності підприємства, забезпечення його фінансової стабільності.

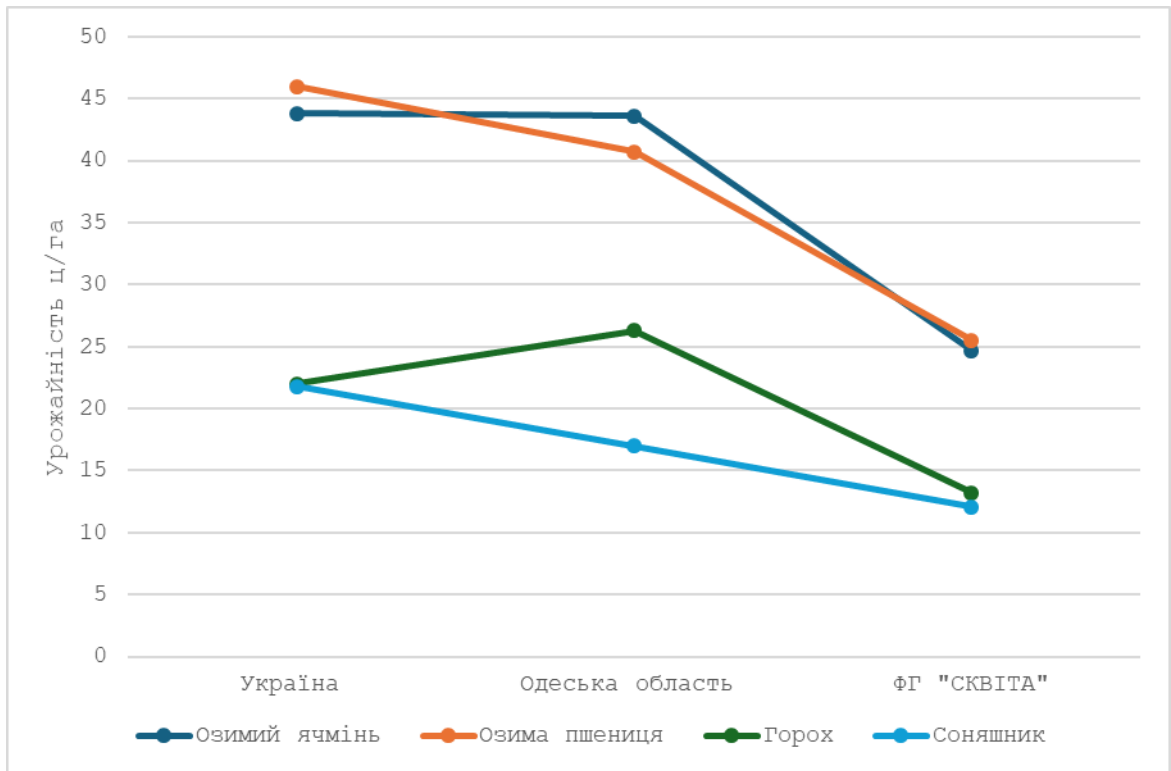

Рис. 2.3 Порівняння урожайності сільськогосподарських культур за 2024 рік , ц/га

Джерело: побудоване автором

Для цього пропоную порівняти виробництво основної сільськогосподарської продукції рослинництва у ФГ «СКВІТА» та в Одеській області.

Отже, у Одеській області всіма категоріями господарств у 2024 році було зібрано 4700 тис. тон зернових та зернобобових культур із площі 1257,8 тис. га при середній врожайності 37,2 ц/га, тоді як середня урожайність по Україні зернових та зернобобових у 2024 році становить 42,8 ц/га. Валовий збір у вазі після доробки в 2024 році порівняно з 2022 роком по всіх культурах збільшився. Незначне зменшення має збір ріпаку -1,7%.

В фермерському господарстві «СКВІТА» у 2024 році було зібрано 1,91 тис.тон зернових та зернобобових культур із площі 0,89 тис.га при середній врожайності 21,1 ц/га. Валовий збір у вазі після доробки в 2024 році порівняно з 2022 роком збільшився по озимій пшениці на 1,9%, соняшник на 50%, горох зріс на 275%, а ось ячмінь впав на 47,5% (нажалі через важкий збут продукції озимого ячменю господарство прийняло рішення- скоротити його посівні площі).

Виробництво основної сільськогосподарської продукції рослинництва

Показник	2022р.	2023р.	2024р.	Відхилення 2024р. до 2022 р.	
				(+,-)	%
в Одеській області					
Валовий збір у вазі після доробки зернових та зернобобових культур, тис. тон	3062,1	4048,1	4700,0	+1637,9	153,5
Озимий ячмінь	732,5	907,4	969,1	+236,6	132,3
Озима пшениця	1725,7	2353,7	2741,4	+1015,7	158,9
Ярий ячмінь	102,5	101,4	142,7	+40,2	139,2
Кукурудза	433,6	558,3	595,2	+161,6	137,3
Соняшник	570,8	673,1	729,3	+158,5	127,8
Горох	31,0	74,5	146,8	+115,8	473,5
Ріпак	264,0	450,6	259,5	-4,5	98,3
в фермерському господарству «СКВІТА»					
Валовий збір у вазі після доробки зернових та зернобобових культур, тис. тон	2,15	2,84	1,91	-0,24	88,83
Озима пшениця	1,06	1,60	1,08	+0,02	101,9
Озимий ячмінь	1,01	0,94	0,53	-0,48	52,5
Горох	0,08	0,30	0,30	+0,22	375,0
Соняшник	0,38	0,46	0,57	+0,19	150,0

Джерело: Дані з офіційного сайту Державної служба статистики України (<https://www.ukrstat.gov.ua>)

Отже, можна стверджувати, що незважаючи на те, що Одеська область знаходить у посушливій степовій зоні, показники урожайності сільськогосподарських культур є на достатньому рівні.

У динаміці за останні роки спостерігається підвищення урожайності всіх культур, що пояснюється поліпшенням агротехніки, використанням якісного насіння, сучасних засобів захисту рослин та оновленням машинно-тракторного парку. Одночасно зросли й витрати на виробництво, проте темпи зростання цін реалізації дозволили зберегти позитивну рентабельність. На ефективність виробництва продукції рослинництва впливають такі фактори, як погодні умови, рівень забезпеченості технікою, якість посівного матеріалу, внесення мінеральних добрив та використання сучасних технологій. Важливе значення має також своєчасна реалізація продукції за вигідними цінами.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що господарство веде ефективне виробництво рослинницької продукції

Таблиця 2.12

**Ефективність виробництва сільськогосподарської продукції у
ФГ «СКВІТА»**

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024р до 2022р (+,-)
Прибуток (збиток), тис. грн.				
Озимий ячмінь	70,0	-3006,9	2858,8	2788,8
Озима пшениця	-344,9	-1381,3	4977,0	5321,9
Горох	-451,0	-593,3	585,0	131,0
Соняшник	-2644,2	-165,3	9298,6	6654,4
Рівень рентабельності, %				
Озимий ячмінь	+1,1	-62,5	98,2	97,1
Озима пшениця	-5,1	-30,1	69,3	74,4
Горох	-64,6	-28,3	30,0	94,6
Соняшник	-54,1	-3,0	169,6	233,7

Джерело: розраховано автором на основі фінансових звітів підприємства

Дана таблиця відображає динаміку прибутковості та рівня рентабельності основних сільськогосподарських культур (озимий ячмінь, озима пшениця, горох, соняшник) протягом 2022–2024 років, а також показує зміни за період шляхом розрахунку відхилення 2024 року від 2022 року.

У 2022 році майже всі культури, крім озимого ячменю, були збитковими. У 2023 році ситуація погіршилася для більшості культур, однак у 2024 році відбувся різкий стрибок у прибутковості. Озимий ячмінь у 2022 році був прибутковим, потім у 2023 році став збитковим і у 2024 році рівень прибутковості суттєво зріс, досягнувши 2858,8 тис. грн. Озима пшениця у 2022–2023 роках була збитковою, але у 2024 році підприємство отримало суттєвий прибуток — 4977,0 тис. грн. Горох також характеризувався збитками у 2022–2023 роках, але у 2024 році отримано прибуток 585,0 тис. грн. Соняшник у 2022–2023 роках також був збитковим, але у 2024 році отримано великий прибуток — 9298,6 тис. грн.

Показники рентабельності підтверджують зміну ефективності виробництва та демонструють перехід від збитковості до високої доходності в

2024 році.

Рентабельність озимого ячменю у 2024 році зросла +97,1%, озима пшениця +69,3%, горох +30% і соняшник у 2024 році досягнув дуже високої рентабельності — 169,6 %.

Аналіз таблиці показує, що у 2024 році підприємство значно підвищило ефективність виробництва всіх розглянутих культур. Після збиткових або низькоприбуткових результатів 2022–2023 років у 2024 році спостерігається суттєве зростання прибутків та рентабельності. Найбільше покращення відбулося у виробництві соняшнику та озимої пшениці, які стали ключовими прибутковими культурами господарства.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИНИЦТВА

3.1 Напрями удосконалення обліку витрат на виробництво та виходу готової продукції

Сезонність виробництва, розрив між виконанням технологічного процесу та отриманням готової продукції робить рослинництво специфічною галуззю. Виробничі витрати в рослинництві здійснюються нерівномірно, технологічний процес залежить від природних умов і не може бути прискорений. Це впливає на процес ведення бухгалтерського обліку. Облік є єдиним джерелом отримання даних щодо витрат з вирощування продукції рослинництва, використання видів виробничих ресурсів, обсягу виробленої продукції в натуральних та грошових вимірниках, а також для потреб управління та контролю взагалі. Тому він має бути повний, достовірний, оперативний.

Підприємство має ретельно аналізувати показники внутрішньо-господарської діяльності. Це важливо для прораховування впливу різних факторів, встановлення пропорційних співвідношень обсягів результативних показників діяльності, забезпечення фінансової стабільності та зменшення ймовірності настання банкрутства.

Одним із таких показників результатів є витрати. За допомогою них визначається якість і ефективність роботи трудового колективу. Підвищення рентабельності галузі рослинництва можна за рахунок оптимізації витрат, забезпечення режиму економії, скорочення непродуктивних витрат, зростанням продуктивності праці.

На підставі проведеного аналізу по ФГ «СКВІТА» ми пропонуємо запровадити зміни в організацію облікового процесу Рис.3.1

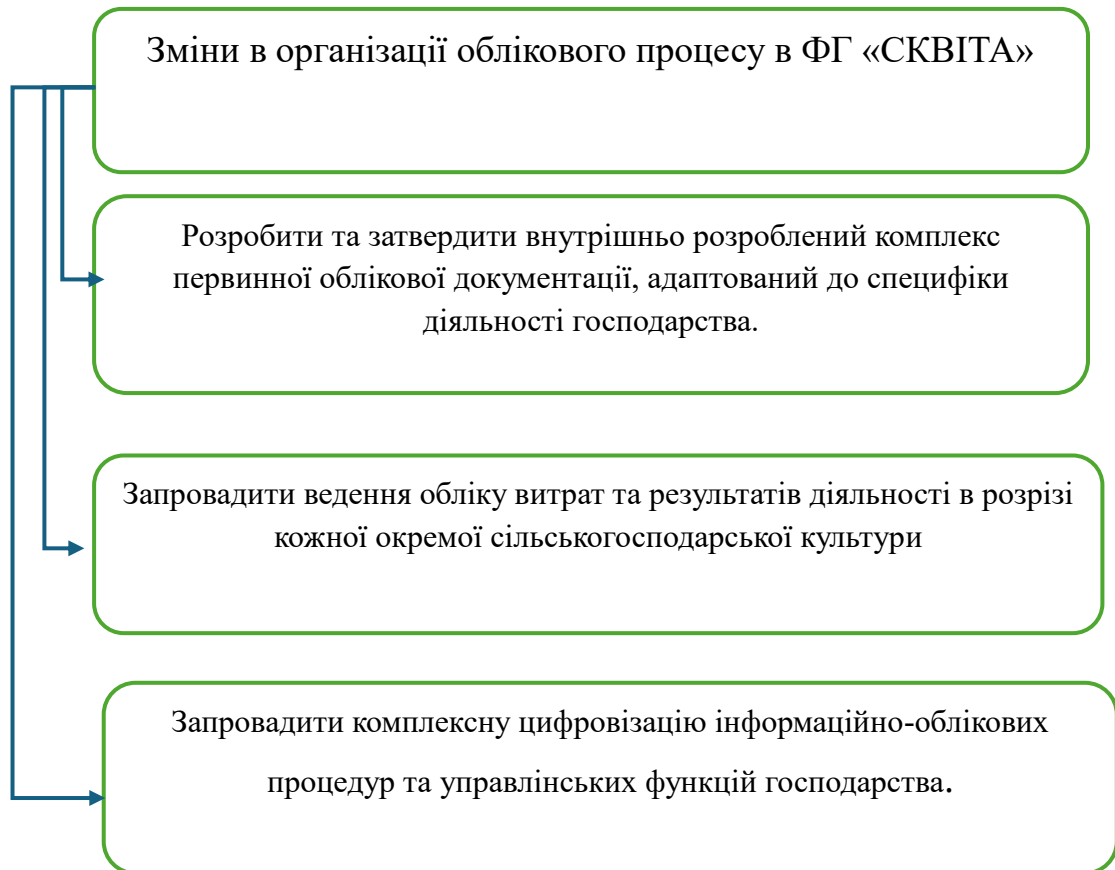

Рис. 3.1 Запропоновані напрями вдосконалення організації облікового процесу у ФГ «СКВІТА»

Джерело: сформоване автором

В організації обліку витрат найбільш трудомістким є ведення і обробка документів. Слід зазначити, те що досі не розроблено альбом типових форм первинних документів та інструкцій з їх застосування, які були б прийняті на державному рівні та затверджені Міністерством аграрної політики України. Натомість існує серія наказів, кожен з яких регулює окремих блок обліку (основні засоби, запаси, біологічні активи тощо). Відсутність альбому типових форм первинних документів та інструкцій з їх застосування має кілька негативних наслідків для господарства:

- Порушення єдиного стандарту обліку

Без альбому типових форм кожний підрозділ або співробітник може самостійно розробляти документи, що призводить до неузгодженості та хаотичності облікової інформації. Документи можуть мати різну структуру,

зміст та порядок заповнення. Ускладняється об'єднання даних для аналітики та звітності.

- Збільшення ризику помилок та неточностей.

Призводить до неправильного оформлення господарських операцій; пропусків у відображенні витрат і доходів; невідповідності фінансових та управлінських звітів. Це, у свою чергу, може призвести до невірної оцінки собівартості продукції та рентабельності окремих культур.

- Ускладнення контролю та аудиту.

Без єдиних форм первинних документів контроль за правильністю оформлення операцій ускладнюється, а аудит стає більш ресурсомістким. Контролюючі органи та внутрішні ревізори витрачають більше часу на перевірку документів. Зростає ризик штрафів або зауважень під час перевірок.

- Зниження ефективності управління.

Невпорядковані первинні документи затрудняють: оперативне отримання інформації про витрати, доходи та запаси; планування виробничих та фінансових ресурсів; аналітичну оцінку діяльності господарства.

В ФГ «СКВІТА» використовуються чинні, але морально і технологічно застарілі форми первинних документів, що потребують оновлення. У Наказі про облікову політику підприємства відсутнє розкриття положень щодо форм первинних документів та принципів їх оформлення й використання.

Кожне господарство має саме розробляти внутрішні форми підприємства на основі методичних рекомендацій Мінагрополітики, але й адаптувати й до вимог Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та МСФЗ.

Керівнику господарства та бухгалтеру пропонуємо:

- Розробити власний набір первинних документів. Створити типовий перелік документів для всіх основних операцій (придбання, витрати на посіви, реалізація продукції, переміщення матеріалів). Включити обов'язкові реквізити згідно з законодавством і стандартами бухгалтерського обліку.

- Розробити інструкції з їх застосування. Вести в інструкції чіткі правила заповнення: хто, коли і які дані вносить. Вони допоможуть уникнути помилок і забезпечують єдині стандарти оформлення.

- Вести зміни до Наказу про облікову політику господарства, де чітко визначити порядок ведення обліку, відповідальність співробітників та правила оформлення документів. Це легалізує розроблені форми та інструкції і робить їх обов'язковими до виконання.

- Вести періодичний контроль та оновлення. Регулярно перевіряти правильність оформлення документів. За необхідності вносити зміни до форм і інструкцій відповідно до нових виробничих або законодавчих вимог.

Таким чином, відсутність альбому типових форм та інструкцій не буде критичною перешкодою для господарства, якщо розроблені власні документи будуть закріплені в обліковій політиці господарства. Це дозволяє підтримувати достовірність облікових даних, прозорість фінансової інформації та ефективність управлінських рішень.

На сьогодні витрати на підприємстві ФГ «СКВІТА» розподіляються пропорційно прямим витратам на вирощування та реалізацію продукції рослинництва. В умовах сучасного сільськогосподарського виробництва, де одночасно вирощується декілька культур, важливо забезпечити точний контроль і аналіз витрат для кожної з них окремо. Одним із ефективних інструментів у цьому контексті є ведення обліку на субрахунках по культурах.

Для початку пропонуємо відкрити субрахунок 231 « Рослинництво », який стане основним для обліку витрат, пов'язаних із вирощуванням сільськогосподарських культур. Далі до нього слід створити окремі субрахунки за конкретними культурами, що дозволить відстежувати витрати деталізовано та оцінювати економічну ефективність кожного напрямку виробництва:

- 231.1 - озима пшениця;
- 231.2 – озимий ячмінь;
- 231.3 – горох;
- 231.4 – соняшник.

Важливо, щоб цей порядок обліку був закріплений у Наказі про облікову політику господарства. В ньому потрібно чітко визначити: правила відкриття та ведення субрахунків, порядок відображення витрат та відповідальність за їх облік.

Впровадження такого підходу забезпечує низку ключових стратегічних переваг:

1. Деталізація та прозорість витрат – кожна культура має окремий обліковий простір, що дозволяє визначити точну собівартість та рентабельність.

2. Гнучкість у веденні обліку – у майбутньому господарство зможе без додаткових труднощів відкривати нові субрахунки для інших культур або напрямків виробництва, наприклад, бобових, овочевих культур або олійних.

3. Аналітична база для управлінських рішень – на основі субрахунків можна проводити порівняльний аналіз витрат, планувати оптимальні обсяги виробництва та розробляти стратегію розвитку господарства.

4. Підвищення ефективності ресурсокористування – чіткий облік дозволяє контролювати витрати на насіння, добрива, паливо, оплату праці та технічне обслуговування, що сприяє зниженню втрат і оптимізації виробничих процесів.

5. Покращення фінансової та управлінської звітності – розподіл витрат за субрахунками спрощує формування звітів для керівництва, власників та контролюючих органів, робить їх більш зрозумілими та наочними.

Важливо забезпечити, щоб усі витрати, пов'язані з конкретною культурою (насіння, добрива, засоби захисту рослин, паливо, зарплата працівників, оренда техніки), були відображені саме на її субрахунку.

Впровадження цього порядку ведення субрахунків дозволить побудувати ефективну систему управління витратами, забезпечити прозорість фінансових потоків і створює підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на всіх рівнях господарства.

Таким чином, облік витрат на субрахунках по культурам сприятиме підвищенню рентабельності господарства та зміцненню його фінансової стабільності.

Одним із головних способів зменшити витрати на виробництво продукції та повністю перебудувати системи управління виробництвом є автоматизація обліку та управління підприємством. У бухгалтерській діяльності це визначає

необхідність застосування комп'ютерних інформаційних систем для бухгалтерського обліку.

Застосування комп'ютерних інформаційних систем господарством дозволить вдосконалення бухгалтерського обліку. Оскільки на даний час на підприємстві ФГ «СКВІТА» використовується журнально-ордерна форма обліку. Ми рекомендуємо господарству впровадити комп'ютерні інформаційні системи.

Керівник, в режимі реального часу, зможе отримувати інформацію про витрати та прибутковість у розрізі культур, полів, технічних операціях, що дозволить приймати рішення на основі достовірних даних

Бухгалтер зможе вести достовірний централізований облік в масштабах географічно розподіленого підприємства. Переваги такого впровадження є:

- удосконалення первинного обліку, а саме автоматичне формування документів (рахунки, лімітно-забірні карти, накладні, ТТН), використання електронних бланків.

Це дасть можливість бухгалтеру економити час, зменшить ризик можливих помилок, та одразу вже буде формуватися електронна інформаційна база.

- механізація та автоматизація виробничих процесів. Використання агродронів, GPS-контролю, систем моніторингу техніки. Це буде забезпечувати господарству базу накопичення інформації для ведення первинних документів, правильного списання запасів з синтетичних рахунків. А також дозволить вирахувати та прийняти документально норми списання запасів не теоретично (як зараз і роблять), а по господарству – фактично.

- удосконалення системи планування та контролю за собівартістю і прибутковістю окремо кожної культури для визначення найефективніших напрямів виробництва.

На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій представлено широкий спектр програмних рішень, призначених для цифровізації облікових процедур, організації електронного документообігу та автоматизованого формування звітності (табл. 3.1)

Дозволені та безпечні для використання бухгалтерські КІС

Система	Основні функції для агросектору	Орієнтовна вартість	Переваги для агробізнесу	Недоліки
MASTER: Бухгалтерія (Агро)	Облік рослинництва, калькулювання собівартості, виробничі запаси	від 6000 грн/ліцензія	Український аналог 1С, адаптований під агросектор, підтримка біологічн.активів	Локальна установка, потребує адміністрування
Dilovod (Агро)	Онлайн-бухгалтерія, облік витрат, зарплата, калькулювання	від 350 грн/міс	Хмарна система, адаптація під аграрні підприємства, простота	Обмежений функціонал для великих агрохолдингів
BOOKKEEPER	Хмарна бухгалтерія, фінансовий облік, звітність	від 250 грн/міс	Повна онлайн-бухгалтерія, доступ з будь-якого пристрою	Потребує стабільного інтернету
Дебет Плюс (Агро)	Облік виробничих запасів, калькулювання собівартості	безкоштовно	Українська програма, базовий функціонал для аграріїв	Застарілий інтерфейс, слабка підтримка

Джерело: сформовано автором

З метою цифровізації облікових процесів та підвищення ефективності управління діяльністю ФГ «СКВІТА», ми пропонуємо впровадження спеціалізованого програмного продукту MASTER: Бухгалтерія (Агро).

В Україні, на сьогодні, немає єдиного «державного переліку» офіційно дозволених бухгалтерських програм. Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» дозволяє підприємствам самостійно обирати комп'ютерні інформаційні системи для ведення обліку, головне — щоб вони забезпечували достовірність, повноту та відповідність даних вимогам законодавства.

В ці нелегкі для нас часи, в умовах війни, ми маємо свідомо обирати, підтримувати, розвивати вітчизняні розробки. На даний час, для електронного обліку в господарстві, держава не нав'язує конкретну комп'ютерну інформаційну систему, але вимагає, щоб облік відповідав стандартам НП(С)БО або МСФЗ.

3.2 Напрями підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва.

Підвищення ефективності виробництва у рослинництві має стратегічне значення, оскільки дозволяє зменшити собівартість продукції, збільшити врожайність та забезпечити конкурентоспроможність господарств.

Пошук шляхів підвищення ефективності є завжди актуальним, так як галузь залежить від природно-кліматичних умов, ресурсомісткості та необхідністю впровадження сучасних технологій.

Зниження собівартості – основне джерело забезпечення відновлення галузі. Підприємство матиме більше можливостей для зниження цін на товари народного споживання при зменшенні цін на виробництва продукції.

Зниження собівартості продукції можна досягнути підвищенням урожайності культур. Для цього потрібно вжити заходів: по підвищенню родючості ґрунтів, раціонального використання земельних ресурсів, оптимізувати виробництво.

На підставі проведеного аналізу по ФГ «СКВІТА» ми пропонуємо запровадити заходи, спрямовані на оптимізацію та підвищення продуктивності виробничих процесів(Рис.3.2)

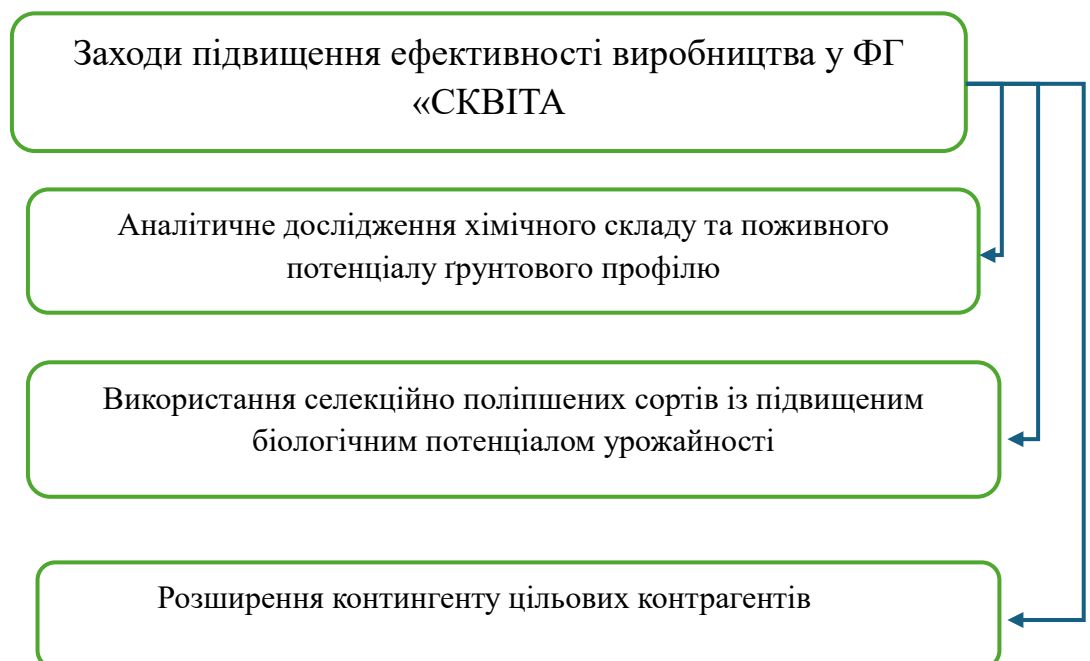

Рис.3.2 Заходи, спрямовані на оптимізацію та підвищення продуктивності виробничих процесів в ФГ «СКВІТА»

Джерело: сформовано автором

Щоб досягнути результату пропоную господарству зробити агрохімічний аналіз ґрунту. На основі даного аналізу можна буде(за потреби): вносити раціонально органічні і мінеральні добрив, вапнувати кислі ґрунти, контролювати ущільнення ґрунту, застосовувати сівозміни.

Агрохімічний аналіз ґрунту – це фундаментальний інструмент для ефективного землеробства. Цей аналіз дозволяє точно визначити хімічний склад та родючість ґрунту, що є вирішальним для вибору відповідних сільськогосподарських культур та необхідних добрив, а також наявність забруднення в ґрунті. В місті Одеса знаходиться науково-дослідницьке об'єднання фахівців з питань агрохімічних та ґрунтових вишукувань. Воно займається діяльністю у галузі агрохімії та ґрунтознавства.(табл.3.2)

Таблиця 3.2

Ціни на лабораторні дослідження ґрунту

№ з/п	Назви величин, що вимірюються	Вартість отримання величини, що вимірюється в одній пробі, грн.
1.	Водневий показник (рН) водної витяжки	50
2.	Загальна кількість розчинених твердих речовин, мг/л	50
3.	Масова частка органічної речовини (гумус), %	250
4.	Масова частка амонійного азоту, мг/кг ґрунту	120
5.	Масова частка нітратного азоту, мг/кг ґрунту	100
6.	Масова частка рухомих сполук фосфору (P_2O_5), мг/кг ґрунту	150
7.	Масова частка рухомих сполук калію (K_2O), мг/кг ґрунту	120
8.	Масова частка рухомих сполук сірки (S), мг/кг ґрунту	120

Джерело: *Agroximik – Лабораторія агрохімії, м. Одеса* <https://agroximik.org.ua/>

В цілому по таблиці можна прорахувати повний аналіз однієї проби коштує 960,00грн. Господарство в наявності має 12 полів. Отже, щоб отримати загальну інформацію щодо ґрунтових характеристик господарства потрібно 11520,00 грн.

Ключовими чинниками для підвищення урожайності є використання високоврожайних сортів посівного матеріалу. Застосування адаптованих до регіону сортів є одним із найефективніших та економічно виправданих рішень. Сучасна селекція пропонує численні сорти із підвищеною врожайністю, стійкістю до хвороб, посухи та стресових умов(табл3.3)

Таблиця 3.3

Таблиця нових/актуальних сортів і гібридів

Культура	Сорт / гібрид / назва - ціна	Ціна	Урожай-ність	Особливості / переваги / показники
Озима пшениця	Лайт Грін супер еліта	20000,00 грн/т	68,5ц/га	озима м'яка пшениця, вирощення в степовій зоні або південних регіонів за умови посухостійкості та адаптованості.
Озимий ячмінь	Люсьєн від компанії ЗААТЕН Уніон	16000,00 грн/т	72,0ц/га	За даними огляду, нові сорти озимого ячменю добре себе зарекомендували для осінньої сівби — придатні до вирощування восени та зимівлі
Соняшник	MAS 823SU (ранньостиглий	3747,00 грн/мішок (10 кг)	45ц/га	Новинка 2025 в портфоліо MAS Seeds — адаптований для Півдня/Південного-Сходу, з урахуванням кліматичних умов регіону

Джерело: сформовано автором за допомогою інтернет ресурсів

Переваги їх для використання:

- Нові сорти/гібриди часто мають вищий потенціал врожайності, краще адаптовані до змін клімату (посухи, нестабільних опадів, температурних коливань).
- Сучасні гібриди мають поліпшену стійкість до хвороб, шкідників (наприклад, вовчка для соняшника) — це зменшує ризики втрат.
- Сертифіковане насіння з високою чистотою та схожістю дає більш надійний старт — дружні сходи, рівномірне поле, стабільність.
- Завдяки гнучкості сучасних сортів, можна адаптувати технологію вирощування — інтенсивну чи помірну — залежно від ресурсів (технології).

Наведемо порівняння фактичної урожайності основних сільськогосподарських культур у 2024 році з їхніми теоретично можливими

показниками та визначено потенціал підвищення виходу продукції в2026році в таблиці 3.4

Таблиця 3.4

Зміни показників урожайності в ФГ «СКВІТА»

Культура	Фактичні показники за 2024рік	Теоретичні показники продукції	Показники збільшення врожайності,%
Озима пшениця	25,5	68,5	268,6
Озимий ячмінь	24,7	70,0	283,4
Соняшник	12,1	45,0	214,3

Джерело: розраховано автором

За результатами розрахунків, резерв збільшення врожайності спостерігається у озимій пшениці, формує можливість збільшення урожайності на 268,6 %. Подібна тенденція характерна й для озимого ячменю, свідчить про наявність резерву підвищення продуктивності на 283,4 %, що є найбільшим серед проаналізованих культур. Для соняшнику різниця між фактичним та теоретичним рівнем демонструє можливість нарощення врожайності на 214,3 %, що також підтверджує значний потенціал цієї культури за умов оптимізації технології вирощування.

Загалом, дані таблиці вказують на суттєві резерви підвищення урожайності всіх представлених культур. Досягнення теоретично можливих показників продуктивності потребує впровадження сучасних агротехнологій, покращення забезпеченості посівів ресурсами та оптимізації умов вирощування. Але - навіть “найкращі” сорти/гібриди дають результат тільки при правильній агротехнології: посівні строки, підготовка ґрунту, живлення, захист, сівозміна

Для зменшення собівартості продукції можна управляти прямими та непрямими затратами скорочуючи їх. Але це може бути хибним шляхом, який може призвести до обмеження розвитку. Вже багато підприємств перейшли від принципу виживання і беззбитковості до розвитку і прибутковості.

До підвищення ефективності виробництва належить також розширення клієнтської бази. Розширення клієнтської бази аграрного підприємства

призводить до зростання обсягів продажу продукції, що забезпечує збільшення фінансових надходжень. Співпраця лише з кількома покупцями створює залежність і фінансову уразливість. Розширена база клієнтів дозволяє компенсувати коливання попиту на певну продукцію(табл 3.5)

Таблиця 3.5

Стратегії залучення клієнтів та очікувані ефекти для господарства

Методи	Переваги	Очікуваний результат
Співпраця з переробними підприємствами	Стабільний попит, гарантовані обсяги продажу	Постійні контракти, зменшення ризику простоїв продукції
Дилерські та дистриб'юторські мережі	Розширення географії збуту	Збільшення кількості покупців, вихід на нові регіони
Кооперація з іншими фермерами	Можливість об'єднання продукції для великих замовлень	Доступ до великих оптових клієнтів, підвищення обсягів продажу
Участь у ярмарках, виставках, агрофорумах	Прямий контакт з потенційними клієнтами	Збільшення кількості нових замовлень та партнерів
Продаж через онлайн-платформи	Доступ до широкого ринку без географічних обмежень	Розширення клієнтської бази та збільшення оборотів
Прямі продажі HoReCa	Можливість працювати з локальними покупцями	Зростання обсягів збуту, покращення іміджу бренду
Створення сайту та присутність у соцмережах	Підвищення впізнаваності, легкість комунікації	Залучення нових клієнтів, підвищення довіри
Сертифікація продукції (органічна, ISO, HACCP)	Підтвердження якості та безпечності	Зростання попиту, доступ до преміального сегменту
Гнучка цінова політика та бонуси	Мотивація до повторних покупок	Підвищення лояльності та регулярних замовлень
Диверсифікація продукції	Більший асортимент для різних сегментів	Збільшення числа потенційних клієнтів і ринків збуту
CRM та розсилки	Автоматизація взаємодії з клієнтами	Підтримка постійних контактів, швидке реагування на запити
Вихід на зовнішні ринки та співпраця з експортерами	Розширення географії, доступ до великих замовників	Збільшення обсягів експорту та доходу підприємства

Джерело: сформована автором

Отже, підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва є комплексною проблемою, вирішення якої потребує впровадження новітніх технологій, раціонального використання ресурсів, удосконалення управління та підвищення родючості ґрунтів. Важливими напрямками є також застосування

високопродуктивних сортів насіння, покращення системи обліку й контролю, автоматизація виробничих процесів і модернізація матеріально-технічної бази.

3.3 Впровадження технологій штучного інтелекту в обліково-аналітичну систему підприємства

У сучасних умовах цифрової трансформації всього Світу, для підприємств сільського господарства України особливого значення набуває автоматизація облікових процесів та підвищення результативності аналітичної роботи.

Впровадження таких систем в агробізнес розраховане для автоматизації документообігу, підвищення точності фінансових даних і забезпечення прозорості звітності. Також ШІ здатні не тільки обробляти великі обсяги фінансових даних, а й самостійно виявляти аномалії, тренди та потенційні ризики. Можуть здійснювати моніторинг фінансових показників, у реальному часі виявляють відхилення від нормативних значень та автоматично корегуючи аналітичні звіти для керівництва. Можуть надавати рекомендації щодо управлінських рішень, ґрунтуючись на аналізі фінансової звітності, поведінки клієнтів, динаміки ринку. ШІ автоматизує обробку первинної документації, формує бухгалтерські проводки, звіти, а також здійснює взаємодію з контролюючими органами. Вони можуть інтегруватися з CRM- і ERP системами, забезпечуючи цілісність даних у межах усієї організації (Рис.3.2).

Отже, ШІ в обліково-аналітичній діяльності – це прорив у якості даних, швидкості обробки, точності аналізу та рівні аналітичного прогнозування. Перспективи впровадження ШІ в українському бізнес залишаються позитивними надивлячись на виклики, пов'язані з відсутністю правового регулювання, браком ресурсів та низьким рівнем цифрових навичок.

ШІ в бухгалтерії це вже невід'ємна частина майбутньої професії. Професійна діяльність бухгалтера, сама її сутність, за допомогою ШІ перетвориться з рутинної обробки даних в аналітичну та стратегічну. В

майбутньому бухгалтер може стати консультантом аналітиком з тлумачення результатів надані ШІ.

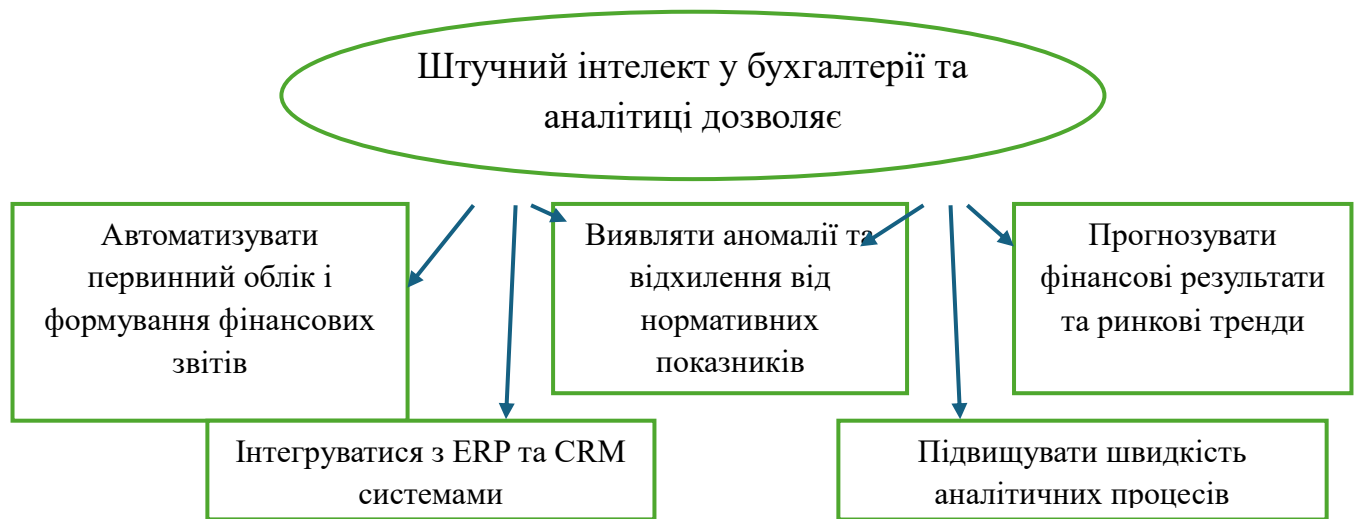

Рис. 3.2 Основи застосування ШІ в обліково-аналітичній діяльності

Джерело: розроблено автором

Спеціаліст нового формату буде володіти не лише знаннями у сфері бухгалтерського обліку, але й розуміти самі принципи роботи штучного інтелекту, вміють працювати з аналітичними платформами, автоматизованими системами та великими обсягами даних. Для цього вже зараз необхідно впроваджувати спеціалізовані освітні програми у вищих навчальних закладах, розвивати програми післядипломної освіти, а також створювати можливості для безперервного професійного розвитку працівників облікової сфери.

Держава має відігравати одну з головних ролей процесі цифрової трансформації. Створення механізмів державної та галузевої підтримки, шляхом фінансування інноваційних проєктів, надання податкових пільг для підприємств, які впроваджують ШІ, та розробки стратегічних планів цифрової трансформації — це сприятиме формуванню середовища для розвитку нових технологій. Лише гармонійним поєднанням нормативного регулювання, якісної освіти та державної підтримки забезпечимо успішну інтеграцію штучного інтелекту в економічне життя країни, зокрема — в обліково-аналітичну діяльність підприємств.

Впровадження ІІІ вимагає уваги до конфіденційності інформації та захисту даних. Підприємствам потрібно буде створювати внутрішні регламенти та правила, які б чітко визначали порядок використання ІІІ-систем, правила доступу до даних, а також вимоги до аудиту дій ІІІ-агентів.

Насьогодні впровадження ІІІ в бізнес вже є. Тільки воно не рівномірне. Великі компанії активно користуються його перевагами, малі фірми часто стикаються з труднощами. Високі вимоги до технічної інфраструктури, потреба в потужних обчислювальних ресурсах і складність керування даними стають справжнім викликом для невеликих організацій.

Перелік програмного забезпечення для бухгалтерського обліку зі штучним інтелектом: Docyt AI, Trul-lion, Intuit Assist AI, Stamp-li, Booke.AI, Silver-fin, Flow, Dokka, Planful, Zeni AI, Data-rails.

Успішна інтеграція штучного інтелекту в обліково-аналітичну діяльність українських підприємств вимагає комплексного підходу, який включає оцінку готовності підприємства, впровадження пілотних проєктів, вибір гнучких та масштабованих рішень, навчання персоналу, розробку політик безпеки та етики, а також співпрацю з розробниками та консультантами.

Проблеми які можуть заважати сільськогосподарським підприємствам в впровадженні штучного інтелекту: низька технічна база, фінансові обмеження, недостатня підготовка кадрів, відсутність регламентів, психологічний бар'єр (Рис 3.3).

Рис. 3.3 Бар'єри та виклики впровадження ІІІ в господарства

Джерело: розроблено автором

На жаль, на сьогоднішній день рівень вітчизняних розробок і ступінь впровадження ІІІ в Україні є недостатніми.

Можна зробити висновок, що впровадження технологій штучного інтелекту в обліково-аналітичну систему підприємства є важливим напрямом підвищення ефективності управління, удосконалення облікових процедур та зміцнення конкурентних позицій підприємства.

Розширення використання ІІІ створює передумови для формування високоточної, релевантної та оперативної інформації, на основі якої здійснюється прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Проте важливо також враховувати, що до забезпечення безпеки даних, дотримання етичних принципів, конфіденційності, підготовку персоналу, а також готовність до кіберзагроз(Рис3.4).

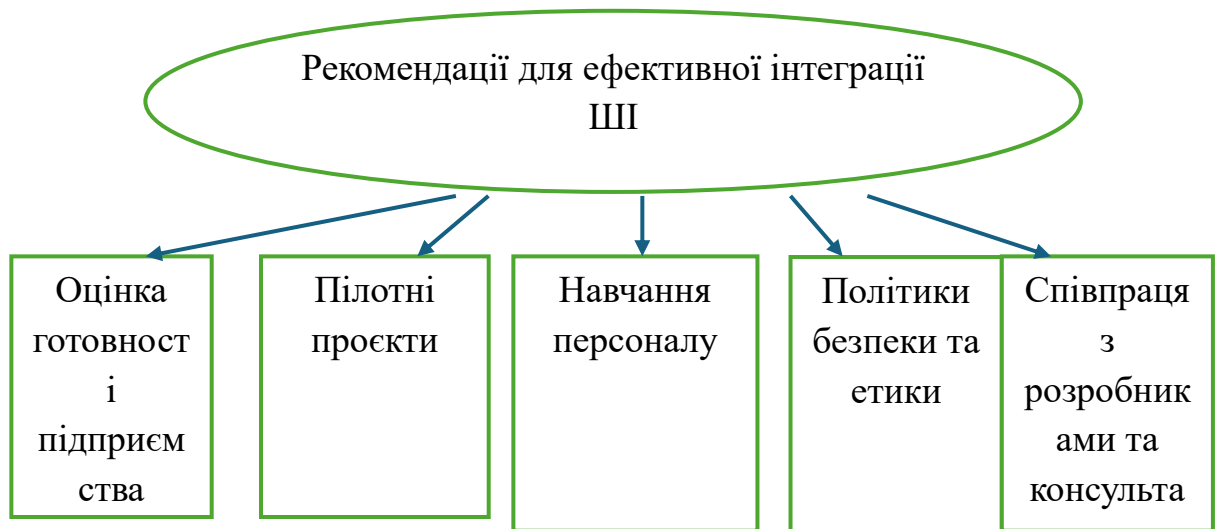

Рис. 3.4 Рекомендації для ефективної інтеграції ІІІ в господарстві

Джерело: розроблено автором

Отже, майбутнє обліку та бухгалтерії — це гармонійне поєднання людського інтелекту та штучного інтелекту в роботі. Спільна робота дозволить створювати гнучкі та адаптивні системи управління підприємствами. Швидке пристосовування до нових умов дасть можливість підприємствам досягати довгострокової стійкості та успіху в умовах сучасного динамічного ринку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Виконання кваліфікаційної роботи дозволяє зробити наступні висновки:

1. ФГ «СКВІТА» здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства України та затвердженого статуту. Займається вирощуванням зернових, зернобобових культур та олійної культури, які визначені статутом. Господарство має власну організаційну структуру, виходячи з якої, вищим органом товариства є Загальні збори учасників, а директор їм підпорядковується.

2. Проводячи економічний аналіз діяльності господарства можна зазначити, що воно є фінансово стійким, прибутковим і має значний потенціал подальшого розвитку за умови модернізації технічної бази, розширення площ та раціонального використання земельних ресурсів.

3. Бухгалтерський облік являється основою життєдіяльності кожного господарства. Саме тому, сільськогосподарські виробничі процеси потребують ретельного обліку витрат, адже він забезпечує контроль за використанням ресурсів, визначення собівартості продукції та формування фінансових результатів.

4. Синтетичний облік витрат та виходу продукції рослинництва товариство веде на рахунку 23 «Виробництво». Кореспонденція рахунків з обліку витрат на виробництво продукції рослинництва є типовою на підприємстві. У товаристві калькуляція фактичної собівартості продукції рослинництва проводиться за статтями калькуляції в кінці календарного року станом на 31 грудня, а об'єктами обчислення собівартості є основна продукція господарства.

5. Автоматизація системи обліку може полегшити роботу бухгалтера, підвищити оперативність і точність облікової інформації та дасть можливість поглибити проведення розрахунків аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства для прийняття правильних управлінських рішень. З метою цифровізації облікових процесів та підвищення ефективності управління діяльністю пропонуємо

впровадження спеціалізованого програмного продукту MASTER: Бухгалтерія (Агро).

6. На підставі проведеного аналізу по ФГ «СКВІТА» запропоновані зміни в організацію облікового процесу : розробити та затвердити комплекс первинно облікової документації, вести облік в розрізі кожної культури, автоматизувати облік та управління підприємством.

7. На підставі проведеного аналізу по ФГ «СКВІТА» ми пропонуємо запровадити заходи, спрямовані на оптимізацію та підвищення продуктивності виробничих процесів: зробити агрохімічний аналіз ґрунту, використовувати високоврожайні сорти посівного матеріалу, розширення клієнтської бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акімова Н.С., Говоруха О.О., Кирильєва Л.О., Євлаш Т. О. Бухгалтерський облік: навчальний посібник Харків: ХДУХТ, 2019. 182 с.
2. Базецька Г.І. Економічний аналіз діяльності аграрних підприємств. Харків. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021 274 с.
<https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/5700>
3. Березівський П.С. Організація виробництва і підприємницької діяльності в аграрних формуваннях: Навчальний посібник для студентів агрономічних спеціальностей вищих аграрних закладів освіти III-IV рівнів акредитації. П.С.Березівський, Ю.Е. Губені, Н.І. Михалюк. Львів: «Українські технології», 2002. 536 с.
4. Бланк І.А. Словник фінансового менеджменту. вид.: Ніка-Центр Київ, 1998. 480 с.
5. Божко М.В. Трансформація категорії витрат в економічних дослідженнях. *Вісник*. 2016. № 2. С. 63–68. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/6959>
6. Божко М. В. Фактори формування структури витрат при виробництві окремих сільськогосподарських культур Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. зб. наук. пр. Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т. Харків, 2017. № 3 (18), т. 2. С. 68–75. URL: <https://dspace.khadi.kharkov.ua/handle/123456789/7438>
7. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік у сільському господарстві. 5-е вид. доп. і переро. *Житомир*, 2003. 726 с.
8. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. За редакцією проф. Ф.Ф. Бутиця. -5-е вид., доп. і перероб. 2003. 726 с.
9. Вакуленко В.Л. Шляхи підвищення економічної ефективності *Економічний вісник*. 2022. № 24. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274807>
10. Верига Ю. А., Кулик В. А., Ночовна Ю. О., Іванюк С. Ю. Облікова політика підприємства: *навчальний посібник*. Київ, 2015. 332 с URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/2343>

11. Гаража О.П. Розвиток та напрями підвищення ефективності зерновиробництва. *Економіка та суспільство*. 2021. № 27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-44>
12. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку. *Київ: Центр учбової літератури*, 2007. 522 с.
13. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
14. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
15. Долгіх Я.В. Оцінка та аналіз ефективності виробництва зерна. *Економіка*. 2019. № 7. С. 14–20. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201907014>
16. Діброва А.Д. Стратегічні орієнтири розвитку ринку зерна. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 26–36. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201906026>
17. Дідоренко Т. В. Сутність і класифікація матеріально-технічних ресурсів на сільськогосподарських підприємствах за їх призначенням та роллю в процесі виробництва. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Том 1, № 1. С. 92-99.
18. Дмитренко А.В., Балабась І.В. Економічна сутність поняття виробничі запаси. *Економіка і регіон*. 2016. № 2 (57). С. 149-152.
19. Єрмаков О.Ю. Список наукових публікацій. URL: <https://scholar.google.com/citations?user=9geaKTwAAAAJ>
20. Жук В.М., Замлінський В.А., Найда А.В. Облік та звітність в інформаційному забезпеченні аграрної політики: шанси від громадянського суспільства. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8, № 2. С. 52-58.
21. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Київ, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
22. Ільчук М.М., Коновал І.А., Водніцький М.В. Стабілізація ринку зерна в Україні в повоєнний період. *Біоекономіка і аграрний бізнес*. 2022. № 13(1). С. 14–24. URL: [https://doi.org/10.31548/bioeconomy13\(1\).2022.14-24](https://doi.org/10.31548/bioeconomy13(1).2022.14-24)

23. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій. затверджена Наказом Мінфіну України від 30.11.1999 № 291. URL: <http://www.rada.gov.ua>

24. Краєвський М.В. Бухгалтерський облік. Ірпінь 2021. 248 с.

25. Гура Н.О. Теорія бухгалтерського обліку. *Центр учбової літератури*. Київ, 2024. 164 с URL:<https://kebuk.com.ua/book/86190>

26. Куц Т.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами виробництва сільськогосподарської продукції. 2017. URL:<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/709896.pdf>

27. Ковальчук В.С., Гузенко М.В. Роль державного фінансового контролю в економічному зростанні України. *Економіка майбутнього: нові виклики та шляхи розвитку для молодих науковців: Збірник матеріалів Науково-практичного форуму. 15 травня 2025 року*. Одеса. ОДАУ, 2025. С.40-44. URL: <https://osau.edu.ua/wp-content/uploads/2025/06/Zbirnyk-forumu-15.04.2025.pdf>

28. Кодекс етики професійних бухгалтерів [Електронний ресурс] URL: https://lexinform.com.ua/wp-content/uploads/2018/09/Code-of-Ethics_ukr.pdf.

29. Колодійчук В.А. Перспективи розвитку зернопродуктового підкомплексу. АПК України. *Економіка України*. 2017. С.74-82 URL:<https://lib.dsau.dp.ua/book/145309>

30. Котлер Ф. Маркетинг. Менеджмент. Київ. *Основа*, 2021 880 с.

31. Кравчук Н., Менчинський О., Томчик О. Зростання економічної ефективності зерновиробництва. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-21>

32. Ковальчук В.С., Подуст С.А., Найда А.В. Актуальні аспекти удосконалення обліку запасів у сільськогосподарських підприємствах. *Браславські читання. Економіка XXI століття: національний та глобальний виміри: Збірник матеріалів III Міжнародної наукової-практичної конференції, 6 листопада 2025 року*. Одеса, ОДАУ, 2025. С. 245-247. URL: <https://osau.edu.ua/wp-content/uploads/2025/12/Braslavski-chytannya-Zbirnyk-2025.pdf>

33. Лозова Т. І. Облікова політика : проблеми формування. Вісник . КНеУ. 2009. № 1(17). С. 59–70.
34. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік господарської діяльності: Практикум. Житомир: Поліський національний університет, 2022. 70 с
35. Методичні рекомендації з планування обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджені наказом МАНУ від 18.05.2001 № 132. URL: <http://www.rada.gov.ua>
36. МСБО 41 «Сільське господарство». Офіційний переклад Міністерства фінансів України, 2021. URL: <https://mof.gov.ua>
37. Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS). URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=240945
38. Мірошник Р., Баглай І. Проблеми ринку зернових культур *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-24>
39. Найда А.В., Крюкова І. О., Селіванова Н.М., Гнатєва Т.М. Імплементція технологій штучного інтелекту в обліково-аналітичне забезпечення сільськогосподарських підприємств. «*Modern Economics*». 2025. №51. С. 151-158
40. Найда А.В., Крюкова І. О., Найда І.С., Гнатєва Т.М. Цифрова модернізація сільського господарства України: використання AI-агентів для ефективного управління, обліку, оподаткування та звітності. Актуальні проблеми сталого розвитку. 2025. Том 2. № 2. С. 105-114.
41. Найда А.В., Добридень А.М. Підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва з використанням штучного інтелекту. *Обліково-аналітичний аналіз систем управління агробізнесом. Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 квітня 2025 року. Одеса, ОДАУ, 2025. С. 74-77.*
42. Найда А.В., Коміренко В.С., Селіванова Н.М Управлінський облік: практикум: навчальний посібник . Одеса, 2014. 250 с.
43. Нападовська Л.В. Управлінський облік: Підручник. Київ, 2014. 544с.
44. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0336-13>

45. Нашкерська Г.В. Бухгалтерський облік. Київ. *Центр навчальної літератури*, 2004. 464 с.

46. Нашкерська Г.В. Механізм забезпечення стійкого розвитку підприємств. *Траєкторії розвитку в сучасних економічних системах*. Кременчук, 2014. С.80-85

47. Огійчук М.Ф., Плаксієнко В.Я., Панченко Л.Г. та ін. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: підруч.; за ред. проф. Огійчука М.Ф. 4-е вид. Київ: Вища освіта, 2010. 979 с.

48. Плаксієнко В.Я. Управлінський облік : навч. посіб. За ред. В. Я. Плаксієнка. Полтава: ПП «Астроя», 2018. 250 с.

49. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116-20>

50. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>.

51. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0027-00>

52. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи». Наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 № 790. URL: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=243748

53. Поняття та класифікація витрат підприємства. Освіта.UA. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/18184/

54. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку, Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>

55. Родіна А.В. Сучасні підходи до визначення сутності категорії «витрати». 2017. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/203.pdf

56. Савенко І.І., Седікова І.І., Седіков Д. Російсько-український конфлікт: виклики для зернового ринку. *Food Industry Economics*. 2022. 14(2). URL: <https://doi.org/10.15673/fie.v14i2.2320>

57. Семенда Д.К., Семенда О.В., Семееда О.В. Маркетингові дослідження кон'юнктури ринку зерна. *Агросвіт*. 2021. № 1–2. С. 56–64.
58. Скоробогатова Н.Є. Бухгалтерський облік. Київ: КІІІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 248 с. URL: <https://lib.otei.odessa.ua/wp-content/uploads/2023/02/Бухгалтерський-облік.pdf>
59. Скрипник М. І., Григоревська О. О. Місце позикової політики в складі політики гос подарювання підприємства Серія «економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НУ«ОА», грудень 2016. № 3(31). С. 180–185. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2017/31/34.pdf>
60. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: навч. посібник. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ. КНЕУ, 2000. 578 с.
61. Статистичний щорічник України. Київ: Держстат України, 2024. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
62. . Сук Л.К., Сук П.Л. Фінансовий облік. Навч. посіб. Київ: Знання, 2015. 647 с.
63. Томчук В., Михайлишена А. Особливості обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 3. С. 198-205.
64. Федак Л.М. Запаси підприємства: сутність та класифікація. *Вісник ХНУ*. 2012. №1. С. 157-162.
65. Черемісіна С.Г. Моніторинг ефективності зернового господарства України. Економіка: реалії часу. 2024. № 3(73). URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No3/78.pdf>
66. Шара Є.Ю., Соколовська-Гонтаренко І. Є. Фінансовий облік II. Навчальний посібник. Київ: «Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. 308 с.

ДОДАТКИ